

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

Jostein Langmyr:

“Russland er den største faren!”

foto: www.mil.ee

Estlands forsvarssjef Ants Laaneots.

I desember tiltrådte generalmajor **Ants Laaneots** (58) posten som forsvarssjef i Estland. Han er en mann med mange fortjenester og lang erfaring innen forsvars-etaten. Men diplomatisk skolert er han tydeligvis ikke. Og kanskje er det like godt at noen fører direkte tale og sier fra. Ved tiltredelsen uttalte Laaneots at Russland fortsatt representerer den største faren for Estlands sikkerhet. Fra Kreml brummet den russiske bjørnen misbilligende over

uttalelsene, men mange deler bekymringen over utviklingen i Russland. Til og med Finlands president, **Tarja Halonen**, og andre politiske topper både i og utenfor regionen har uttrykt uro over det de observerer.

Disse tenker først og fremst på den indre utviklingen der tidligere KGB-sjef, president, **Vladimir Putin** ikke skyr noen midler i bestrebelsene på å gjenskepe en sterk stat. Et eksempel på dette er gjenrobringen av den voldelige makten som staten hadde monopol på under sovjet-regimet. Da imperiet gikk i oppløsning, overtok for-

skjellige mafiagrupper voldsutøvelsen. Når volden igjen blir forbeholdt staten, opplever mange det som en lettelse: nå hersker det igjen orden. Avskaffelsen av ytringsfriheten – ved mord om nødvendig – bidrar likens til å skape en illusjon om at det meste er i orden. Putins politiske parti, Det forente Russland, får en oppslutning som minner om Weimarerpublikken der nazistene lyktes i å overta makten med folkets stilltiende bifall.

→ 6

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte

Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon: Øyvind Rangøy, Kuu 39-64, EE 50104 TARTU,

tlf. + 372 747 2624, e-post: rangoy@online.no

Turid Farbregd, Granvägen 14 A 36, FI - 00270 HELSINGFORS,

tlf. +358 9 477 1488, e-post: turid.farbregd@kolumbus.fi

Else-Jannike Kuum, Vækero terr. 10 B, 0282 OSLO, tlf. priv.: 22 50 63 86.

Vignetter: Asko Künnap, Zoom

Ombrekking og trykking: AS Reusner, Lõuka 10, EE 13521 TALLINN,

tlf. +372 6115 530, faks +372 6115 531, info@reusner.ee

Redaksjonen avsluttet 20.1.2007. Stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende seinest 14.4.2007. Sendes per e-post til redaksjonen, se adressene ovenfor.

Annonsepriser: 1/1 side kr 1 200, 1/2 side kr 600 og 1/4 side kr 400, tillegg for farger.

Av innholdet

Russland den største faren	1	Estiske jenter i Bergen	17
Bronsesoldatens barn	4	Kristel: Norsk eit eksotisk språk	22
Flaggbrenning i Moskva	7	Sommerleir for gatebarn	25
Lov om vern av krigsgraver	5	Felles nasjonalhymne	26
Staten kjøpte tilbake jernbanen	12	Peer Gynt – ballett i Tartu	38
Norden + Baltikum = sant	15	Engasjerende estlandshistorie	32
Besøk av dronning Elizabeth	10	Lotte – estisk filmhelt	42
Prøvestener for toleranse	20	Estisk aften ble en suksess	48

Slik redaksjonen ser det

Ved årsskiftet ser vi naturleg nok bakover på året som gjekk og framover til det som koma skal. Vi har fått saman eit nytt nummer av tidsskriftet. Takk til dei som har sendt inn stoff, både til dette nummeret og gjennom heile fjoråret. Vi kjempar vidare!

Stoffet skal stemma ut med sidalet. Stundom tøyer vi tekstbitane for å fylle sida, andre gonger må vi kutta vekk. Det kjennest vondt å kasta stoff som det kanskje i si tid kosta ein del arbeid å produsera. Lesarane får tilgi oss at vi av og til serverer oppvarmd mat. Når vi pussar støvet av gamle ting, prøver vi i det minste å rettleia lesaren med ein dato for nedskrivinga.

Stavanger er utfordra til å ta seg av matspalta, det er så mange matflinke estarar der borte. No heng dei over grytene og tygg på svaret. Medan vi ventar på det, trør vi til med ei gammal matoppskrift – den siste frå eit gløymt lager. Spaltesituasjonen er forresten ikkje så ille denne gongen, det er film, musikk, teater og anna. Det var på artikkelfronten det såg svartast ut før ombrekkinga. Men det laga seg etter kvart med interessante intervju og anna. Takk for det!

Styret har forsterka redaksjonen med eit digitalt fotoapparat. Det vil bli nytta til glede for lesarane som skal få synleggjort endå meir av Estland etter kvart som vi knipsar i veg. Takk for dette viktige hjelpemidlet! Vi trong det, og vi hadde sant å seia fortent det!

Norsk-estisk forening på nettet: <http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli

som har adresse: parta@post.tele.dk

Send e-postadressen din til Kari Helene Partapuoli,

så får du rask medlemsinformasjon.

Velkommen til et aktivt år 2007

Godt nytt år til alle medlemmer og andre interesserte som er så heldige å få dette kvalitetsbladet i sine hender!

Hvor bærer dette vårt engasjement for Estland? Klarer vi å vekke interesse og skape kontakter? Hva gir engasjementet oss? Og hva gir det esterne?

Under et seminar som nylig ble arrangert av Foreningen Norden og Høgskolen i Oslo om "Baltikum i Norden" (s. xxx) ble spørsmålet reist om Estlands vilje til å integrere den russiske minoriteten som utgjør 25,6 % av befolkningen. Hans Wilhelm Steinfeldt hevdet at det bor russere i fjerde generasjon som ikke har lært seg annet enn russisk og antydte at esterne ikke vil eller ikke klarer å integrere russerne.

Tvangsinnlemmelsen i Sovjet førte til massiv russifisering. Etter gjenopprettelsen av selvstendigheten har Estland med blikket vendt mot Europa skapt et åpent, multi-kulturelt samfunn. Drøyt 15 års uavhengighet løser ikke alle problemer. Den største vansken har vært å få til en holdningsendring blant estlandsrusserne. De kan verken lokkes eller tvinges til å søke estisk statsborgerskap om de ikke selv ønsker det. Forandringen kommer gradvis og med de unge. Estland er ett av få EU-land med et flerspråklig offentlig skolesystem. I grunn- og videregående skole går 23 % av elevene på russiskspråklig skole, ved høyskolene studerer 10 % på russisk.

Esternes og vår oppgave blir heller ikke enklere når Russlands politiske ledelse forvrengr historiske fakta og aldri tar noe oppgjør med den sovjetiske fortiden. Vi medlemmer i NEF må fortsatt ha fokus på dette når det trengs. Ikke la oss glemme historien!

Så over til NEF-aktivitetene: Medlemsmøtet i samarbeid med Nordens Oslo-lag ble meget vellykket (side 48). Vi forsetter språkkursene også denne sesongen. I samarbeid med Norden i Fokus møtes 12 kursdeltakere hver tirsdag i Foreningen Nordens lokaler med Tiiu Vilu som inspirerende lærer.

Neste store arrangement blir Estlands nasjonaldag 24. februar (s. 51)

Norsk-estisk forening er absolutt liv laga, men vi må engasjere oss. Vil medlemmene ha en aktiv forening, må de vise den sin støtte ved å møte opp på årsmøtet 21. mars (s. 51), i alle fall venter vi å se de som bor i rimelig avstand. Har dere transportproblemer, så ta kontakt, det er alltid noen som kan ta dere med.

Else-Jannike Kuum

Bronsesoldatens barn

Bråket rundt Bronsesoldaten i Tallinn sentrum (se Estlands-nytt nr. 3, 2006) avfødte en ny bevegelse – *Eesti Rahvuslik Liikumine* (Estlands nasjonale bevegelse). Den holdt det grunnleggende møtet i Puurmanni, Jõgevamaa i juli 2006.

Pådriverne var i første rekke fire menn: **Ain Saar** (38), **Aavo Savitsch** (43), **Tiit Madisson** (55) og **Jüüri Liim** (65). Alle disse har bakgrunn som opposisjonelle, fremst mot sovjetregimet, men delvis også mot den nye statsmakten i den nye selvstendighetsperioden. Flere av dem har vært aktive i de politiske partiene. Det offisielle partiet som ideologisk står dem nærmest, er *Isamaaliit* (Fedrelandsforbundet). Dette er derfor samtidig det farligste partiet for den nye bevegelsen som selv etter hvert kan utvikle seg til politisk parti. Fedrelandsforbundet er bare tilsynelatende nasjonalistisk, hevder tilhengerne av den nye bevegelsen. De nasjonalsinnete vil ha en klarere protestisk politikk, og mer kategorisk avvisning av det unasjonale, noe som for det meste er ensbetydende med det russiske.

Den nye bevegelsen er en ny understrekning av hvor viktig det er å få en rask løsning på problemet med Bronsesoldaten. For russerne er den et symbol på seier, for esterne et symbol på okkupasjon og undertrykkning. Så lenge den står der, fins det dermed grobunn for ekstremistiske bevegelser og handlinger.

Statsminister **Andrus Ansip**, Reformpartiet, har gått inn for å flytte Bronsesoldaten til en gravlund, som han mener er et mer passende sted for et minnesmerke over døde. *Riigikogu* behandlet høsten 2006 et lovforslag som gikk ut på å overføre til statlige organer den avgjørende myndighet over monumenter og minnesmerker. Samtidig ble vaktholdet over Bronsesoldaten 9. oktober omorganisert slik at sperrebåndet ble fjernet, og de fire vaktene redusert til én med støtte i et overvåkingskamera. Inntil da hadde vaktholdet kostet

Bronsesoldaten i Tallinn. (foto: tf)

3,2 millioner eek i form av lønnsutbetalinger til politimennene på vakt. Fortsatt må organisert aktivitet ved Bronsesoldaten, i form av kransnedleggelse og annet, ha tillatelse fra politiet. (j1 15.11.06)

Nato passer luftterritoriet

I 2004 byrja Nato for ein treårsperiode å overvaka baltisk luftterritorium, og det skal halda fram også etter 2007. Alt no er det vedteke å forlenga perioden medan Nato ventar på at dei tre statane skal bli i stand til å overta denne oppgåva sjølve. Dei treng både flymateriell og utdanna flygarar. Overvakinga går på omgang slik at dei gamle natolanda er på vengene i Baltikum eit halvt år om gongen. Trass i dette har russiske fly mange gonger vingla innom baltisk luftrom. Årsakene til dette kan vera vanleg russisk slurv, men det kan òg vera ein måte å testa kor effektiv Nato-overvakinga er. (olm 12.11.06)

Lov om vern av krigsgraver

Estlands parlament, *Riigikogu*, vedtok 10. januar Lov om vern av krigsgraver. At presidenten satte underskriften sin på dokumentet allerede neste dag, viser at det var blitt en hastesak. Fire av partiene i parlamentet stod bak lovforslaget som ble vedtatt mot seks stemmer. Hensikten var klar for alle: Den skulle i første rekke gi juridisk grunnlag for å fjerne Bronsesoldaten på Tõnismägi i Tallinn sentrum.

Loven bygger på Genèvekonvensjonen og er slik sett i samsvar med vedtatte internasjonale normer og bestemmelser. Loven gjør det mulig å flytte levningene av personer som har falt i krig. Like ens kan gravmonumenter og andre gravmarkeringer bli flyttet når de befinner seg på et upassende sted, eller når gravlegging et annet sted er i offentlighetens interesse.

Reaksjonen fra det offisielle Russland lot ikke vente på seg: – Etter å ha betalt en så enorm pris for seieren i krigen, kan ikke Russland forholde seg passivt når den hellige historiske hukommelsen blir satt til å tjene flyktige politiske konjunkturer og det blir tatt forhastete avgjørelser som skaper sorg og forvirring både innenfor Estland og internasjonalt. (...) Det skulle være uødevendig å si at dette tiltaket ikke er egnet til å forbedre klimaet i de russisk-estiske relasjonene. (...) Det er å håpe at sunn fornuft seirer og at den vedtatte loven ikke blir iverksatt, het det i en uttalelse fra Russlands ambassade i Tallinn.

Røster fra Moskva mente lovvedtaket måtte få følger både for samarbeidet med de fire partiene bak lovforslaget og for de russiske handelsforbindelsene med Estland. Det estiske lovvedtaket ble hissig debattert i dumaen der det enda en gang ble slynget ut beskyldninger om at esterne hysrer stor beundring for nazismen.

For russerne er Bronsesoldaten et hellig symbol på seieren over nazismen. Fra russisk ministerhold ble det uttrykt forundring over at Vest-Europa ikke setter disse små-

statene på plass, som er til så stor irritasjon langs Russlands grenser. Estlands ambassador i Moskva ble innkalt på teppet for reprimande. Hun må dessuten inntil videre tåle daglige demonstrasjoner utenfor ambassadebygningen. Planleggingsmøtet på ministernivå om ny bru over Narvaelva, som skulle funnet sted 24.–25. januar, er avlyst fra russisk side. Stemningen mot Estland er pisket opp med tilgrising av konsulatet i St. Petersburg som en av følgene. Osv. osv.

Etter krigshandlingene på estisk jord under den andre verdenskrigen er det graver rundt omkring på mange steder som kan ansees som upassende, f.eks. i parker og på andre steder der folk ferdes uten å vite om gravene de trækker på. Rett som det er, blir det dessuten oppdaget graver som ingen har kjent til.

At den nye loven vil verne om krigsgravene, kunne et velvillig Russland ha oppfattet med velvilje, men oppmerksomheten i begge land er fremst rettet mot Bronsesoldaten og en eventuell flytting av den sammen med mulige likrester bort fra Tallinn sentrum. Den estiske regjeringen tar foreløpig den rusiske opphisselsen med ro og betrakter den som retorikk beregnet på hjemmepublikum for å få oppmerksomheten bort fra innenriks problemer. Det øker indre samhold når omverdenen stadig kan bli framstilt som en fiendtlig sammensvergelse mot Russland.

Vi har enda til gode å se statsminister Andrus Ansip bli vippet av pinnen. I radiointervju 19. januar satte han de russiske truslene inn i en sammenheng. Russland har satt i gang mange slags straffeaksjoner mot naboene uten at en kan se noen egentlig grunn til det. Når det gjelder Bronsesoldaten, vil Ansip få undersøkt hvem eller hva som egentlig er begravd ved minnesmerket. Ligger det rester av mennesker, kan en i alle fall med sikkerhet si at de er flyttet dit fra et annet sted. (j1 19.1.2007)

fra side 1 Russland den største faren

Som tysk forbundskansler, og for et halvt år framover dessuten EU-leder, sa **Angela Merkel** 9. januar tydelig fra at tilliten til Russland var svekket. Foranledningen til uttalelsen var svikten i energiforsyningen i form av russisk gass som strømmer vestover i gassledninger via Hviterussland og Ukraina. Energi er blitt et våpen som Putin utnytter for alt det er verdt.

Estlandsnytt tror nok at Laaneots vet hva han snakker om når han peker på den russiske faren. Som alle andre estiske offiserer over en viss alder har han fått den militære utdannelsen sin i Sovjetunionen. Selv om hendelsene 11. september 2001 vendte verdens oppmerksomhet mot terrorisme, så er det ikke en skjeggete, turbankledt mann langt borte i ørkenen som representerer den største faren for Estland. Nei, den største faren, det er den staten som ligger på andre sida av østgrensa – en stat der det eneste sikre er at ingenting er sikkert.

Vi har sett hvordan Russland tar mål av seg til igjen å bli en ekspansiv supermakt. Det effektive våpenet er energi som i dagens verden er lett omsettelig i penger. Og som vanlig når Russland føler seg mektig, eser det gjerne ut over grensene. Det har også Norge sett i sine utkanter i Barentshavet og rundt Svalbard. Det samme har de baltiske landene fått oppleve, blant annet i form av russiske krenkelser av luftterritoriet. Putin opptrer som ei bikkje i ferd med å markere reviret – han letter på bakbeinet snart her og snart der. F.eks. går han inn for å utnytte "landsmenn" utenfor Russlands grenser mer effektivt. Det er 20 millioner av Putins landsmenn bosatt i andre land.

I Estland betyr det f.eks. at det blir sprøytet inn penger for å styrke aktiviteten i russernes organisasjoner. Nå får esterne merke at det er en god del av disse. Bare i løpet av 2006 har de skrudd opp aktiviteten i betydelig grad. De arrangerer protester og demonstrasjoner, stiller krav til myndighetene. Drevet langt nok heter dette å destabilisere forholdene i samfunnet. Esterne

føler det slik at hendelsene rundt Bronse-soldaten i Tallinn i mai på en måte ble det store skillet i forholdet mellom de forskjellige folkegruppene. Før russere og estere støtte sammen med motsatte oppfatninger av befrielse og okkupasjon, befant Estland seg i et slags sovende uskyldighetstilstand.

Slik Laaneots ser det, har det eksistert vesentlige fellestrekk mellom Estland i slutten av 1930-åra og Estland i våre dager. Nemlig den utbredte, selvbedrageriske oppfatningen at Russland ikke lenger representerer noen fare. Blant annet skrev Laaneots i november 2005 en stor artikkel i

Angela Merkel. (foto: www.bmu.ee)

avisa Eesti Päevaleht om omstruktureringen av den russiske hæren. Mens det i Vesten er populært å snakke om forfallet av rødearmeen, viser Laaneots hvordan den under Putin tvert om er i ferd med å komme seg godt på fote. I løpet av de nærmeste 10–15 åra vil den også ha fått en ny og moderne våpenutrustning. Det skal ikke forundre oss om Finland plutselig innser at natomedlemskap er en nasjonal hastesak for dem også.

Vi skal glede oss over at esterne har fått en militær leder som har forstått hva som går for seg. Faktisk er det mange estere som føler at det i mai 2006 oppstod en klimaendring i forholdet mellom befolkningsgruppene. Faren for alvorlige sammenstøt mellom estere og russere ble plutselig en

reell mulighet. Om – eller når – så skjer, har sannsynligvis Kreml trukket i trådene for å framprovosere en krise. Det er ikke vanskelig å forestille seg at Russland deretter kommer på banen med alle de midler russerne har og som de tør å sette inn.

Ants Laaneots plasserer de militære oppgavene for Republikken Estland i tre hovedkategorier. For det første er det viktig å delta aktivt i Natos væpnede styrker. De politiske beslutningsmyndighetene deler dette synet. Like før jul vedtok *Riigikogu* i samsvar med regjeringens anbefaling å forlenge mandatet for de estiske styrkene i Irak med ett år, dvs. til utgangen av 2007. Bare tre representanter stemte imot.

For det andre må Estland styrke sin egen forsvarskapasitet, og der står det mye igjen å ønske, synes Laaneots. Landet må være i stand til å handle adekvat enten det gjelder naturkatastrofer, terrortrusler eller militære situasjoner. Estland er en utkant både i Nato og i EU. Situasjonen er derfor en helt annen der enn f.eks. i Danmark eller Belgia.

For det tredje anser Laaneots at det estiske forsvaret må være forberedt på å møte oppgavene ved eventuelle kriser i regionen. Det er nødvendig med et beredskap som kan danne et støttesystem for Nato-tropper som Estland kan forvente kommer til unnsetning. (10.1.07)

Tarja Halonen. (foto: www.presidency.fi)

Flaggbrenning i Moskva

Ugdomsorganisasjonen til Det forente Russland, **Vladimir Putins** parti, brente estiske flagg utenfor Republikken Estlands ambassade i Moskva 11. desember. Vi kan ikke være dårligere, syntes ungdommene i **Vladimir Sjirinovskijs** parti, så dagen etter gjorde de likens.

Vladimir Putin. (www.kremlin.ru)

Det heter seg at i alle fall den unge lederen for den første gruppa siden sa seg lei for det som hadde skjedd. Samtidig sa han som en unnskyldning at det jo ikke var tale om det rene estiske flagget. Det de brente var estiske flagg der det var påmalt digre hakekors. Hvordan det hadde gått til at estiske flagg ble tilgrisa med hakekors, sa han ingenting om. Skal vi se noe positivt i dette, så må det være at Estland er blitt en stat å regne med. Russerne synes det er verdt å brenne flagget deres.

Flaggbrenninga var en protest mot en ny lov vedtatt av *Riigikogu* i Estland som satte forbud mot bruken av nazistiske og kommunistiske symboler. Før denne loven ble vedtatt, galdt det i praksis et forbud mot nazisymboler. Derimot har russerne i Estland ved forskjellige anledninger stått fram med sovjetsymboler og syntes da at det var en selvsagt ting å gjøre. Nå ble de to likestilt, og det var sterk kost for russerne som ikke makter å se likheten.

Bakgrunnen for den nye loven var blant annet den tilspissingen i forholdet mellom estere og russere som har skjedd i seinere tid. Konfrontasjonen ved Bronse-soldaten i Tallinn sentrum i mai har skremt mange estere og ble en påminnelse både om slikt som ulmer i befolkningen og om den uforutsigbare naboen i øst. (jv 15.12.06)

Amnesty kritisk mot Estland

Menneskerettsorganisasjonen Amnesty International la i desember fram en rapport der Estland blir beskyldt for diskriminering av den russiskspråklige minoriteten. Samme slags beskyldninger har estere og latviere tidligere fått høre fra Russlands myndigheter.

Rapporten om Estland inngår i en europeisk verdiundersøkelse der det blir fokusert på sosiale og økonomiske rettigheter. En tilsvarende rapport om Latvia er under forberedelse. Den rapporten blir sikkert ikke nådigere, for Latvia har både flere russere og større problemer.

Estiske myndigheter, bl.a. ved befolkningsminister **Paul-Erik Rummo**, tilbakeviste straks påstandene i amnestyrapporten fordi disse bygger på feilaktige og delvis foreldete kilder.

Sentralt i Amnestys rapport står den påståtte diskrimineringen av russiskspråklige på arbeidsmarkedet. Arbeidsledigheten er noe større for russiskspråklige enn for estisktalende.

Amnesty foreslår en lemping på kravet om estiskkunnskaper. I de russiskspråklige delene av Estland skulle det ikke være nødvendig å snakke estisk for å bli ansatt i tjenesteyrker. Og på kommuneplanet bør det være adgang til å få arbeid også for personer uten estisk statsborgerskap, mener Amnesty.

Befolkningsminister Rummo nevner arbeidsledigheten som ett eksempel på foreldet informasjon i rapporten. Estisk økonomi vokser raskt, og mens rapporten hevder at det er 13 % arbeidsløse i nordøst, så er det tallet i virkeligheten nede i 8 % i dette området, og godt under 5 % i landet som helhet.

Et hovedkrav i amnestyrapporten er en godkjenning av russisk som offisielt minoritetsspråk. Estland mener at status som minoritetsspråk i allmennhet bare blir gitt til opprinnelige befolkningsgrupper – ikke til innvandrere. (jv 15.12.06)

Ilves bygger landet

I det sørlege Estland, nær grensa til Latvia. Ligg garden Ärna. På grunn av historiske omstende i landet si historie låg den garden, liksom mange andre, tom og fråflytta i fleire tiår. I rekkja av eigarar vart det hoppa over ein generasjon slik at etter bestefar **Peeter Rebane** vart det **Toomas Hendrik Ilves** som overtok og byrja reparera og byggja opp nytt.

Ja, garden tilhøyrrer no mannen som hausten 2006 vart vald til president i Estland for dei komande fem åra. Han gjekk i 1992 i gang med å få Ärna på fote, og det er no den verkelege heimen for han sjølv og familien. Kona og den vesle dottera viser seg sjeldan i hovudstaden. Dei trivst ute på landet. Som ei riktig gardkone av det gamle slaget bakar **Evelin Ilves** brød og steller huset etter alle kunstens reglar, samtidig som ho òg førebur for framtida. Garden er tenkt å bli eit lite turistsenter der eit av trekkplastr skal bli det veldige biblioteket til husbonden. Det omfattar bøker på ulike språk, største delen på engelsk som ventande er når eigaren er utdanna i USA og hadde amerikansk statsborgarskap, som han sa frå seg då Estland vart sjølvstendig og han kunne flytta dit. Bøkene representerer mange genrar som speglar eit breidt utdannings- og interessefelt. Det er historie, statsvitskap, psykologi osv. Og ikkje minst skjønnlitteratur! Ikkje rart om Ilves hadde brei støtte blant kulturelt interesserte estarar då han stilte som kandidat i presidentvalet. (olm 2.1.07)

Den siste veteranen

I fjor vinter døde den siste veteranen fra Estlands frihetskrig. Han het **Ants Ilus** og var født i Viljandi fylke 1901. Altså var han bare 17 år gammel da han sommeren 1919 ble mobilisert til tjeneste ved grensen til Latvia. Ilus var hedret med Ørnekorset av 3. klasse med sverd, og Den hvite stjerne 2. klasse med medalje. (jv 8.1.07)

Parlamentsvalg i mars

Esterne velger nytt parlament 4. mars. Utfallet av valget og tanker omkring dette bringer vi i neste nummer. Hittil har alle estiske valg vært spennende, blant annet fordi det er vanlig med til dels store sprik mellom meningsmålinger og det endelige resultatet. Fortsatt er det partier som forsvinner og andre som oppstår. Rahvaliit, et slags landsbygdparti fikk makten i flere kommuner enn noe annet parti ved lokalvalgene i oktober 2005. Så seint som høsten 2006 var partiet sterkt nok til å tro at de kunne avgjøre presidentvalget til fordel for sin kandidat, **Arnold Rüütel**. Etter nederlag i presidentvalget og serier av skandaler og økonomiske misligheter viser meningsmålingene at dette partiet kan havne under sperregrensa. De to høyrepartiene, Isamaaliit og Res Publica, har gått sammen. I stedet har det etter mange års fravær igjen dukket opp et miljøparti. Ideologisk er nok sosialdemokratene de nærmeste åndsfren-

dene, men det grønne partiet avstod fra samarbeid med de røde i håp om å sanke stemmer i alle leirer.

Den ene partilederen etter den andre har kunngjort antall representanter som de mener partiet skal få. Når vi adderer alle ønskene, må vi nesten fordoble plassene i Riigikogu der det nå sitter 101 folkevalgte. Senterpartiet til **Edgar Savisaar** seiret for fire år siden og tror at de skal gjøre det enda bedre denne gangen. De satser enormt på reklame, og svære Savisaar-kontrafeier fins overalt. Motsetningen til dette er de grønne som har vedtatt at de ikke skal sløse bort pengene på reklameforsøpling.

Skal vi i det hele tatt spå noe, så tror vi at statsminister **Andrus Ansip** og hans Reformparti kommer til å gjøre et godt valg, og vi blir ikke forundret om den dyktige politikerens klarer å beholde posisjonen som regjeringssjef. (jl 16.1.2007)

Ikke all søppel er søppel. Folket skal vekkes til bevissthet om verdien av gjenvinning. En grønn bølge kan komme inn over Estland.

(foto: tf)

Elizabeth 2. på statsbesøk

Ikke bare kommer kong **David Beckham** til Estland, jublet esterne. (Hvis han da kommer? Slikt avhenger av hvem som blir uttatt på landslaget i kvalifiseringen mot Estland.) Dronning **Elizabeth 2.** kommer også! De to nyhetsmeldingene ble slått opp nesten på samme tid i fjor, og esterne jublet av henrykkelse.

Det heter seg at den britiske monarken aldri besøker et land før statsministeren har vært der og kommet levende hjem igjen. **Tony Blair** var på en kort visitt i Estland i desember 2005.

Og dronningens program er noe en kan stole på. Hun kommer når så er bestemt. Opprinnelig hadde det vært snakk om at Elizabeth bare skulle til Latvia, men det går da ikke an å sette Estland og Litauen utenfor! Dermed ble det trelandsbesøk for henne i oktober 2006.

Sin vane tro var dronninga også på byvandring i hovedstadens gater der tallinnborgere og tilreisende kunne hilse på henne. Gatearbeidene på Tartu mnt, som normalt er farled for dem som kommer med fly og skal inn til Tallinn sentrum, ble forsert slik at dronningas kortesje kunne bringes inn den veien. Dermed var gata på grunn av besøket delvis åpnet allerede i midten av oktober og kunne åpnes helt ved inngangen til november, nesten en måned før det annonserte tidspunktet.

Det nye kunstmuseet i Tallinn (KUMU, omtalt i nr. 2, 2006) var en naturlig severdighet å presentere for dronning Elizabeth. I etterdønningene av dronningbesøket kom det også flere besøkende til KUMU. Om de ikke hadde sett det britiske statsoverhodet, så ville de i det minste se det bildet med en blå fisk som hun i fjernsynsreportasjen var innfanget sammen med.

Tidligere besøk til Estland fra de europeiske kongehusene omfatter blant annet:

- april 1992: HM kong Carl Gustav og dronning Silvia.

Dronning Elizabeth. 2.

- juni 1995: HKH prinsesse Märtha Louise på privat dagsbesøk i forbindelse med innvielsen av SOS barneby i Keila.
- mai 1998: hertugen av York, prins Andrew.
- august 1998: HM kong Harald 5. og dronning Sonja gikk i land i Tallinn fra kongeskipet Norge som innledning til statsbesøk i alle de tre baltiske landene.
- juli 2001: HM dronning Margarethe på privat besøk på Saaremaa.
- november 2001: prinsen av Wales, HKH prins Charles besøkte Tallinn og Tartu.
- juni 2002: prinsen av Oranien, HKH prins Wilhelm-Alexander og prinsesse Maxima. (jv 23.12.06)

Bush på vennskapsbesøk

Estland fekk berre samla seg nokre korte E veker etter det britiske dronningbesøket, så måtte dei rulla ut det raude teppet igjen. Denne gongen for president **Georg W. Bush**. Han kom til Tallinn om kvelden 27. november, så det offisielle programmet byrja først dagen etter. Då hadde han samtalalar med president **Toomas Hendrik Ilves** og statsminister **Andrus Ansip**. Det var stort sett det han rakk, for om ettermiddagen drog han vidare til Nato-toppmøtet i Riga.

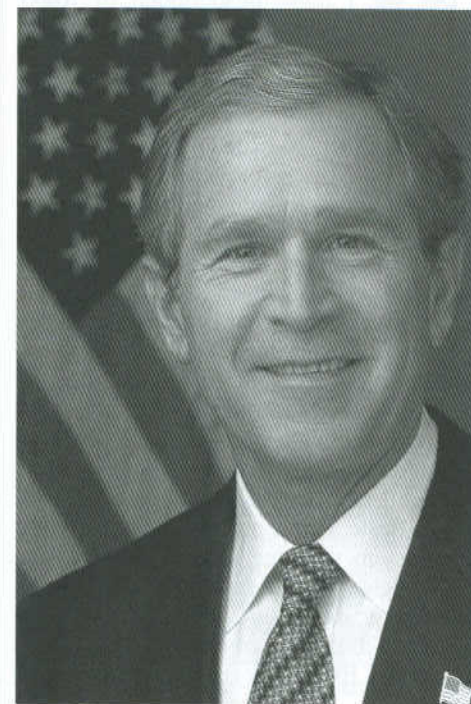
Bush var den første USA-presidenten som har vitja Estland i embetstida. Tidlegare og komande presidentar har dei hatt besøk av. Ministrar og sendelag har dei òg hatt fleire gonger. Dåverande utanriksminister **James Baker** var innom allereie i september 1991, like etter at Estland hadde erklært sjølvstendet gjenoppretta.

Med visitten sin la Bush plaster på eit sår som mange estarar har hatt vondt av: Bush hadde tidlegare besøkt både Latvia og Litauen, men det nærmaste han hadde kome Estland, var at han hadde reist gjennom estisk luftterritorium.

Saman med Bush reiste utanriksminister **Condolezza Rice**. Ho kom heilt i skuggen av sjefen. I estiske media vart ho nesten ikkje nemnd, ho var ein prominent gjest, men samtidig ein av nesten tusen personar i følget til president Bush.

Prominente besøk kjem til å setja mediefokus på Estland i 2007 òg. Japans keisar **Akihito** og keisarinne **Michiko** har sagt ja til ein invitasjon frå president **Toomas**

Hendrik Ilves og kjem på besøk i Estland 24.-25. mai. Besøk på så høgt nivå som Storbritannias dronning, USAs president og Japans keisar, skjer ikke kvart år, så når slike er ventande, lånar estarane inn skotsikre bilar frå Finland. No spørst det berre kor lenge finnane vil halda på med å låna ut limusine sine. Dei seier kanskje snart stopp av pur misunning. (olm 29.11.06)

George W. Bush.

Belgia lærer av Estland

Den belgiske millionbyen Antwerpen Dutlyste i 2004 en konkurranse for å få bedre orden på bilparkeringen. Byen ville gjøre det mulig å betale parkeringsavgiftene per mobiltelefon. Slik parkering har allerede vært vanlig i Tallinn i flere år. Beste anbud kom fra det estiske selskapet

AS Helmes som har sluttet en tiårskontrakt med Antwerpen. Men før det estiske systemet kunne tas i bruk, var det nødvendig med en lovendring i Belgia som tillot at parkeringsavgiftene ble lagt til på telefonregningen. (epl 27.12.06)

Fra privatisering til nasjonalisering

Fram og tilbake er like langt, men prisen er ikke den samme. Det fant Estlands regjering ut etter at staten for noen år siden solgte jernbanene til et privat selskap. I fjor ble det vedtatt at staten skal gå inn for å kjøpe tilbake aksjemajoriteten. Men til hvilken pris! Og hva skulle staten grunnlegge nasjonaliseringen med i liberalismens og privatiseringens høyborg?

Det var i regjeringssperioden til **Mart Laar** at majoriteten i Eesti Raudtee (Estlands jernbaner) ble solgt i 2001. Kjøperne var en gruppe investorer som brukte navnet Baltic Rail Service (BRS), og bak dette selskapet sto både amerikansk og estisk kapital. Prisen for statens andel, 66 % av aksjene, var dengang én milliard estiske kroner. Samtidig forpliktet kjøperne seg til å investere minst 2,6 milliarder EEK i materiell og forbedringer.

Ved tilbakekjøpet har det vært snakk om hensynet til rikets sikkerhet. For mange estere høres det trygt ut om vestlige investorer kjøper aksjer i Estland, men som kjent har ikke kapitalen noe hjemland, og profittinteresserte eiere kan når som helst selge videre til f.eks. russiske investorer. Og det er de fleste enige om, at det ville være uheldig om russerne fikk kontrollen over vitale deler av Estlands infrastruktur. At russerne er interessert i dette, er det ingen tvil om. I 2005 besto rundt 80 % av all godstrafikken i Estland av russiske transittvarer

som ble utskiptet fra estiske havner. Sely om rikets sikkerhet var avgjørende for tilbakekjøpet, ble kontraktbrudd benyttet som offisiell grunngeving. De private eierne har blant annet unnlatt å investere i vedlikehold slik forutsetningen var.

Forhandlingene, ledet av økonomiminister **Edgar Savisaar**, førte til slutt fram til en avtale som ble godkjent av styresmaktene: Staten kjøpte tilbake den samme eierandelen på 66 % av aksjene i BRS. I behandlingen av revidert statsbudsjett i høst ble det avsatt 2,35 milliarder EEK til formålet, det vil si om lag 1,2 milliarder NOK. Når jernbanene er blitt statseide, er det forhåpninger om EU-støtte til nødvendige forbedringer, noe som ikke ville vært mulig om jernbanen hadde private eiere. Etter underskuddsåret 2006 er det ventet at jernbanedriften igjen gir profitt i 2007 på anslagsvis 100 millioner eek, og at gevinsten deretter blir firedoblet i løpet av de neste tre årene. Det skulle vel rekke til noen forbedringer det også? Men noen hundre millioner går til utbedringer slik at farten kan settes opp. Et annet eksempel på utgiftspostene er grensepasseringspunktet Koidula som ligger i sørøst ikke langt fra Petseri. Omkostningene er der anslått til rundt 1 milliard estiske kroner, og for så vidt er det vel rimelig at EU deler utgiftene her som det er tale om unionens østgrense. (jl 10.11.06)

Russisk energiekspert går delvis på estiske skinner.

(foto: ØR)

Litt jernbanehistorikk

Den første jernbanen i Estland ble åpnet i 1870 på strekningen Paldiski–Tallinn–Narva–Gattsjina. Samme år ble det åpnet forbindelse til linjen St. Petersburg–Warszawa. Da bredsporet jernbane over Petseri til Tartu ble ferdig i 1931, var det også direkte forbindelse fra de estiske havnene til det indre av Russland og til Ukraina – eller omvendt fra innlandet og ut til de estiske havnene.

Estland erklærte seg selvstendig i 1918, og samme år ble det uavhengige selskapet EVR dannet. Dette ble i 1940 innkorporert i det sovjetiske jernbaneløpnet. Det statlige Eesti Raudtee ble dannet i 1992, og i de følgende fire årene ble store deler av jernbanens eiendommer, som sjukehus, klinikker og barnehager solgt eller overført til forskjellige departementer og andre organer. Så kom i 1999 beslutningen om salg til private investorer.

Ved tilbakekjøpet har Eesti Raudtee 1262 km skinner, rundt hundre lokomotiver og nesten 3800 vogner. (epl 10.1., ay 15.1.07)

Ministeravgang

En politisk og økonomisk skandale som sikkert ville fungert som en torpedo i skuta til presidentkandidat **Arnold Rüütel** ble kjent like etter at et nytt statsoverhode var valgt. Seieren for **Toomas Hendrik Ilves** kunne med andre ord vært enda mye klarere enn den ble.

Saken kan karakteriseres som et tilfelle av bukken som passer havresekken. Etterforskningen vil etter hvert vise i hvilken grad miljøvernminister **Villu Reiljan** kan stilles til ansvar. Departementet hans har blant annet ansvaret for statens landeiendommer. Lederen for det estiske jordskifteverket, **Kalev Kangur**, ble en ukes tid etter presidentvalget fengslet for seks måneder. Også tre kjente forretningsmenn ble arrestert.

Bakgrunnen var hele serier av makeskifter der verdifulle statlige eiendommer, blant annet i pressområdet Tallinn, var byttet ut mot økonomisk sett mer eller mindre verdiløse naturvernområder i perifere deler av landet. Forretningsmennene hadde fått tak i informasjon om områder som var planlagt å bli satt på verneliste. Disse arealene skyndte de seg så å kjøpe opp for en billig penge – områdene var jo i normal forstand så å si verdiløse. Makeskiftene har vært svært ufordelaktige for staten, og samtidig ser det ut som bestemte personer er sterkt favorisert av direktoratet. Favorisering av egne partimedlemmer ser ut til å ha spilt inn, men noen av de innblandete tilhørte også andre enn Reiljans parti. I egenskap av minister har imidlertid Reiljan underskrevet alle overdragelsesbeslutningene. Skandalen førte til at han i begynnelsen av oktober fikk innvilget avskjed fra ministerposten.

At underlige ting gikk for seg har vært kjent i lang tid, men stadig avvist som typisk estisk misunnelse. Nå rulles saken opp i stor bredde, og det er avdekket at forretningsfolk på statens bekostning har sikret seg verdier til titalls millioner kroner. – Et halvt århundre var vi okkupert av russerne og frastjålet både frihet og eiendom. Nå blir vi bestjålet av våre egne, jamrer esterne.

Reiljan fortsetter som leder for Rahvaliid (Folkeforbundet), som også var partiet til eksipresident Arnold Rüütel, og som førte en nesten frenetisk kamp for å sikre at han ble gjenvalgt. Dette partiet har en relativt sterk posisjon i kommunestyrene utover i landet, noe som hver gang har betydning dersom presidentvalget skal avgjøres i valgmannsforsamlingen. Der har ifølge gjeldende ordning de fleste kommunene én representant hver. Til og med landets minste kommune med 60 innbyggere har én representant i forsamlingen. I forhold til dette skulle Tallinn med ca. 400 000 innbyggere hatt 6667 representanter! Men hovedstaden må nøye seg med ti.

(jl 15.10.06)

Fergeruten til Estland
Avreise hver dag
ettermiddag fra Stockholm
kveld fra Kapellskär

Stockholm – Tallinn 18.00 – 10.00

Tallinn – Stockholm 18.00 – 10.00

Kapellskär – Paldiski 21.00 – 08.00

Paldiski – Kapellskär 10.00 – 19.15

Vi er også behjelpelige med hotellovernattinger,
studieturer, skolereiser, gruppereiser, osv.

c/o Viking Reiser AS
Grensen 9A, 0159 Oslo
tlf. 23 00 34 80, faks 22 42 03 93.

Er Baltikum nordisk? Dette var tema for et seminar arrangert på Høgskolen i Oslo av Internasjonalt kontor og Foreningen Norden. Teksten er hentet fra Høgskolens nettsted og tilrettelagt for Estlandsnytt.

Norden + Baltikum = sant

Seminalet om Norden og Baltikum var åpent for publikum, og 90 deltakere blant annet fra Høgskolen, Foreningen Norden og flere departementer møtte fram om ettermiddagen 10. januar for å lære mer om temaet. Det forteller om en sterk interesse for de baltiske land. De mange innledderne på seminaret konkluderte med at de historiske båndene mellom Baltikum og Norden har lagt grunnlaget for et nært samarbeid. På utdanningsfronten blir det nye Nordplus-programmet et viktig virkemiddel. Fra 2008 vil programmet inkludere de baltiske land på lik linje med de nordiske.

En rekke foredragsholdere var engasjert til seminaret for å belyse forholdet mellom Norden og Baltikum. Stortingsrepresentant **Inge Lønning** la vekt på de historiske forbindelsene gjennom Hansa-samarbeidet som bakgrunnen for at samarbeidet mellom Norden og Baltikum har utviklet seg kraftig etter Berlin-murens fall. Han pekte på at hans egen hjemby Bergen historisk sett lig-

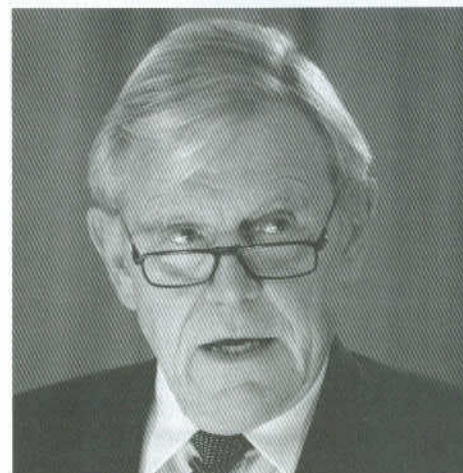
ger ved Østersjøen selv om det geografiske bildet ser annerledes ut.

Lønning pekte også på at samarbeidet med Baltikum har vitalisert det nordiske samarbeidet. Nordisk Råd har nå et formalisert samarbeid med Baltic Assembly som må sies å være en blåkopi av Nordisk Råd. Utenriksministrene i de fem nordiske og de tre baltiske land har også et systematisk samarbeid som får politisk oppmerksomhet utenfor Europa.

Journalist **Hans Wilhelm Steinfeldt** tok forsamlingen med på en reise tilbake til de dramatiske døgn og uker i 1991 da de baltiske landene ble kvitt de russiske undertrykkerne. Han viste videre med eksempler fra korrespondent-arbeidet hvor komplisert livet i de baltiske land har vært etter at det russiske herredømme er borte. Den russiske befolkningen i de baltiske landene er vel etablert gjennom flere generasjoner, svært mange er bare russisktalende i land som nå bygger sin nye identitet der nettopp nasjonalspråket spiller en stor rolle.

Steinfeldts regnestykke var noe overraskende, for normalt blir det ikke regnet fire generasjoner i løpet av en slik periode som det er snakk om for de russiske innvandrerne i Estland. Det er den arbeidsinnvandringen som ble påtvunget Estland under Sovjet, som skaper problemer for landet. Noe helt annet er det med de såkalte Peipsi-russerne som kom til Estland på 1700-tallet på flukt fra religiøs forfølgelse.

Steinfeldt konkluderte med at folk som har vært undertrykt over lengre tid ikke nødvendigvis er så demokratisk innstilt, de er først og fremst sinte, og det tar tid å bearbeide ydmykelsene. Når historien om undertrykkelsen skal skrives blir det gjerne kamp om den "sanne" versjonen.

Inge Lønning

Ingvei Koht Astad fra Nordisk Ministerråd redegjorde for den nye programmerioden for Nordplus som starter i 2008. Nordplus åpnes nå for de baltiske landene på lik linje med de nordiske. For universitets- og høyskolesektoren vil dette bety stipendmidler og prosjektmidler som vil lette det nåværende samarbeidet, og gi muligheter for å realisere planer som for eksempel felles masterprogram. Nordplus skal danne en ramme omkring et felles utdannings- og forskningsrom.

Med bakgrunn som historiker og ambassadør for Litauen så **Alfonsas Eidintas** på Baltikum og Norden i et vidt perspektiv. Han hadde nettopp skiftet post fra "the chosen people" (Israel) til "the frozen people" (Norge). Norges økonomiske tilstedeværelse i Litauen er meget velkommen, og den skandinaviske modellen er en ettertraktet samfunnsmodell for Baltikum. En gradvis forbedret infrastruktur gir betydelige framtidshåp, ikke minst utbygging av motorveiforbindelsen gjennom Sverige Finland

Bjørnen er reist frå Ruhnu

Bjørnen som førre vinteren kom drivande på eit isflak til den estiske øya Ruhnu (Runö) ute i Rigabukta vart omtala i Estlandsnytt nr. 2 i fjor. Redaksjonen har fått spørsmål om korleis det gjekk med dyr og menneske på eit så pass lite landområde omgitt av hav på alle kanar.

Det er ikkje funne spor etter bjørnen sidan i juli, og dei fleste reknar med at han ikkje lenger er på Ruhnu. I staden har det dukka opp ein bjørn i eit område i Latvia der det vanlegvis ikkje er slike dyr. Det er inga overbjørnleg oppgåve for bamsen å kråla over frå Ruhnu til det nærmaste fastlandet som er Kolka-neset i Latvia.

Det vil kanskje vera mogleg å finna ut ved hjelp av DNA-prøver om bjørnen i Latvia er den same som heldt til på Ruhnu ei tid. Latvia har saktens bjørnar sjølv òg, men berre ti stykke, og normalt i heilt andre delar av landet. I Estland blir det rekna med

og Baltikum. Emigrasjon av arbeidskraft er et stort problem, på lengre sikt regnet han likevel med at 25–30 % ville returnere med ny kompetanse for Litauen.

Renars Vilde fra Latvias ambassade svarte et klart ja på spørsmålet om Baltikum er nordisk. Hansa-samarbeidet la grunnlaget og nå er vi bare noen tastetrykk fra hverandre. Å gå omkring i Riga er som å vandre rundt i Oslo, vi finner de samme butikkkjedene, bare prisene er forskjellige. Det er svært attraktivt å arbeide for de nordiske firmaene som har etablert seg i Latvia.

Per Ritzler fra Foreningen Norden bandt innleggene sammen og konkluderte med at det er en sterk interesse for Baltikum i Norge, men kunnskapen om de baltiske samfunn er liten, og mediene er mest opp tatt av økonomi og kriminalitet. Dette seminaret har gitt et bidrag til å heve kunnskapsnivået omkring politikk og samfunn, noe som er sentralt for et bærekraftig samarbeid mellom Baltikum og Norden.

ca. 600 bjørnar. Russland har sjølv sagt rikeleg med bjørnar. Genetisk er estiske og russiske bjørnar ulike. Dermed vil DNA-prøver i det minste kunna visa om nykomaren i Latvia har sumd dit frå Estland eller labba dit frå Russland. (olm 11.11.06)

Kven bur i Narva?

Narva ved Estlands grense i nordaust vart mykje øydelagd i krigen, og etter krigen var det vanskeleg for estarar å busetja seg i denne byen som derfor utvikla seg til å bli nesten heilrussisk. Men kva seier statistikken om situasjonen der no?

Ved siste årsskifte hadde Narva 67 500 menneske. Av desse var 29 700 estiske statsborgarar. Det vil seia at 44,1 % hadde estisk pass. 22 500 personar (21,6 %) hadde skaffa seg russisk statsborgarskap. Den tredje store gruppa var dei statslause som talde 14 600 (21,6 %).

Estiske jenter om Estland og Vestland

Tekst og foto ved Turid Farbrege

Under andre verdenskrigen flykta titusenvis av estarar til Vesten. Berre få av desse busette seg i Noreg, og av dei som kom hit den gongen, er det ikkje så mange att no lenger. I staden får me nye estarar. Det er for det meste unge folk som på grunn av studium, arbeid eller ekteskap har hamna hos oss. Estlandsnytt møtte eit par av dei – **Nele Hollo** og **Katrin Saarik** – i Bergen.

TF: Det er imponerende at de er så flinke i dette vrine språket me har. Fortel litt om bakgrunnen, kvar er de frå, og korleis kom de til Noreg?

Nele: Jeg er født i Pölva, men vokste opp i Võru. Siden studerte jeg norsk og germanske språk ved universitetet i Tartu. Jeg var på sommerkurs i Bergen i 1998 og året etter i Oslo. Og da jeg holdt på med BA-oppgaven i 2000 var jeg igjen her, og da et helt semester. Høsten samme år tok jeg fatt på norsk hovedfag, også det i Bergen. Avhandlingen skrev jeg under veiledning av professor Idar Stegane her, og lektor Kristel Zilmer i Tartu. Disse studiene ble sjenerøst støttet av Estonian Students Foundation i USA.

Katrin: Og jeg er fra Tallinn. I Estland kan vi bare studere norsk i Tartu, men det blir ikke tatt opp norskstudenter hvert år, så jeg studerte først tysk et år i Tallinn før jeg kom i gang med norsk språk og litteratur i Tartu. Jeg tok BA-graden i 2001, året etter Nele. Men før det hadde jeg først vært på sommerkurs ved Universitetet i Bergen 1997 og siden studert der i halvtannet år. Etter eksamen i Estland dro jeg straks tilbake til Bergen og avla hovedfagseksamen. I Norge studerte jeg hele tiden sammen med norske studenter, som om jeg hadde hatt norsk morsmål.

TF Var Noreg slik som de hadde tenkt dykk det? Var det mange vonbrot, eller kanskje gledelege overraskingar?

Katrin: Alle som hadde vært i Bergen sa at

her regner det alltid, men sommeren 1997 var like varm og fin som sommeren i Estland. Det var først da jeg kom tilbake et år senere at jeg fikk oppleve det beryktete bergensregnet. Det er bare å venne seg til det, for vi kan jo ikke gjøre noe med det. Og når sola kikker fram er det helt fantastisk! Jeg visste at Norge har fin natur – høye fjell og fjorder – men å se alt dette med egne øyne var helt utrolig. Jeg husker at jeg satt på studentbyen der vi bodde under sommerkurset, og tenkte på hvordan det overhodet var mulig å sitte og lese med en slik utsikt.

Det norske universitetssystemet skilte seg sterkt fra det estiske. Her er det færre

Nele Hollo og Katrin Saarik på Torgallmenningen.

forelesninger, og studentene må jobbe veldig mye selvstendig. Det blir diskutert mer, og studentene kan delta i kollokvier. De må selv finne og skape forbindelser

mellom de ulike delene av pensum. Det liker jeg kjempegodt! Da jeg begynte, var det ingen fadderordning på universitetet, men alle var imøtekommande og hjelpsomme, slik at jeg følte meg velkommen på instituttet. Nordmenn er ikke alltid så lette å få kontakt med, men vennlige og hyggelige.

Overraskende var at alle, også eldre folk, gikk tur i helgene. Nordmenn er veldig spreke! Sjokkerende både for meg og for mange andre utenlandske studenter, var den norske "drikkekulturen" blant studentene.

Nele: Jeg hadde ingen forestillinger om Norge og nordmenn før jeg kom hit. Hver dag har bydd på oppdagelser med både hyggelige overraskelser og skuffelser. Utendringer har vel lett for å klage litt. Vi letter på trykket når vi kan lufte hverdagslivets frustrasjoner. Men det hjelper ikke til å klare seg bedre. Med tiden har jeg lært tålmodighet, og respekt for det nye hjemlandet mitt.

Det er mye å si om det å bo i Norge. For enkelthetens skyld velger jeg én positiv og én negativ side ved Norge og nordmennene. Jeg synes det er forbilledlig for mange land at nordmenn oppriktig tilstreber demokrati og frihet både her i landet og i resten av verden. Det er bra å være ambisiøs på et slikt område. På den andre sida synes jeg nordmenn burde lære litt mer selvironi, for eksempel av oss. Jeg synes at esternes selvironi er velutviklet. Det hjelper oss å overleve i alle situasjoner og le av egne mangler.

TF: Kva driv de på med til dagleg? Og kva tykkjer de om det å bu i Bergen?

Katrin: De siste årene har jeg jobbet som uviversitetslektor. Jeg underviser utenlandske studenter i norsk, og jobben betyr utrolig mye for meg.

En stor fordel ved å bo i Bergen er at du har sju fjell rett utenfor stuedøra. Det er veldig lett å gå ut og trene eller ta seg en liten tur på fjellet. Det er sikkert derfor turgåing er så populært i Norge. For meg er Bergen ganske lik Tartu. Det er en liten universitetsby som lever sitt eget liv i sitt eget tempo. Men det regner unektelig mer her.

Det gjelder bare å kle seg i regnbukse og skifte ut høyhælte sko med gummistøvler. Vel, høye hæler er uansett veldig upraktisk her mellom bakker og fjell. Om vinteren savner jeg snø og minusgrader. Det er mye høst her med regn og mørke dager.

Nele: Jeg er student. Vinteren 2003 skulle jeg bestemme meg om veien videre: søke jobb eller studere? Det siste er jeg nemlig innmari glad i å drive med, men familien

Katrin Saarik underviser i norsk.

synes at det er litt egoistisk av meg. Norskstudiet var egentlig en tilfældighet, en impulsiv handling. Nå ville jeg studere jus, det var et overveid valg. Og det har vist seg å være både interessant og krevende. Mange hevder at det er nettopp i Bergen at Norges beste jurister blir utdannet. Vi har dyktige lærere og fakultetet er like moderne som det er koselig. Alle viktige konferanser og møter ved universitetet blir avholdt hos oss. Stemningen er uformell, det sosiale miljøet er veldig bra. Alle kjenner alle. Jeg hadde aldri trodd at jeg kunne bli like glad i et universitet til, som jeg var i Alma Mater Tartuensis.

Det er vel typisk for estiske kvinner at de vil være økonomisk uavhengige. Jeg er litt stolt av at jeg har klart meg økonomisk i alle de årene jeg har bodd i Norge, heller ikke vært min mann til byrde. Jeg har fått prøve ut ulike jobber, blitt kjent med ulike samfunnsområder og folk med ulik bak-

grunn. Alt dette er nyttig å ha i juridisk arbeid. Det viktigste har nok vært arbeidet som estisk tolk, oversetter og omviser ved Edvard Grieg-museet på Troidhaugen.

TF: Kan de tenkja dykk å bu i Bergen resten av livet?

Katrin: Ja, jeg kan. Jeg er veldig glad i jobben min, og dessuten er samboeren min bergenser. Jeg føler meg hjemme her. Og flyforbindelsen er blitt mye bedre nå, så det er ingen stor ulempe lenger å bo så langt unna familie og venner i Estland.

Nele: I Bergen har jeg en relativt bred omgangskrets. Til syvende og sist er det jo menneskelig varme som er kjernen i alle liv. Avstander i tid og rom kan ikke svekke sterke vennskapsbånd. Jeg vet at det ikke gjør noe selv om jeg ikke har kontakt med mine beste venner i Estland over en lang tid. Når vi så møtes igjen, føles det som om det var i går at vi traff hverandre sist. Det varmer hjertet på en helt spesiell måte.

TF: Kven har de omgang med? Er det organisert verksemd for estarar her, som kafékveidar og liknande?

Katrin: Siden jeg underviser utenlandske studenter, omgås jeg folk fra hele verden til daglig. Kollegene mine er norske, og jeg har også en del norske venner. Vi er dessuten en liten vennegjeng med estlendinger samt ektefeller eller samboere. Vi møtes så ofte som mulig, men det har ikke noe offisielt preg. Tidligere var det organisert felles feiring av nasjonaldagen, men ikke nå siste gang. Det er veldig synd at det ikke er noe mer, for da er det vanskelig å bli kjent med de nye estlendingene som kommer til byen. Det er sikkert verst for de nye som kanskje trenger litt støtte og hjelp i en fremmed by.

Nele: Det er vanskelig å anslå hvor mange estere det er i Bergens-området, for folk kommer hit av ulike grunner og for kortere og lengre tid. Jeg kjenner noen få, og noen av disse er mine gode venner. Vi må ha visse felles interesser for at det skal være meningsfullt å holde sammen. Kanskje det

er grunnen til at vi estere i Bergen ikke har organisert samværet på fast basis. En gruppe mennesker med bakgrunn fra samme land kan saktens feire nasjonaldagen i fel-

Nele Hollo er juridisk ekspert.

lesskap, men det kreves nok flere felles holdpunkter for at samværet skulle være givende for alle.

TF: Kva tykkjer de om Estlandsnytt, og kva kunne vi skriva meir om?

Nele: Estlandsnytt er et rosverdig tiltak og formålet med tidsskriftet er ytterst aktverdig. Vårt rykte er ikke bare positivt her i landet, så jeg synes at alle estere som bryr seg om Estland og dets omdømme burde spre kunnskap om tidsskriftet og gjerne bidra selv med stoff.

Katrin: Informasjon for nordmenn er en selvsagt ting. For estere hjemme og ute ville det være interessant å lese om andre estere i Norge.

Nele: Jeg synes det kan være på sin plass å introdusere interessante akademiske og vitenskapelige arbeid som estiske studenter, forskere og andre står bak, og som har betydning i internasjonal – særlig nordisk – sammenheng. Som eksempel nevner jeg doktorgradsavhandlingen til Kristel Zilmer. Hun er nå leder for undervisningen i nordiske språk i Tartu. Avhandlingen hennes var om runeinnskrifter. ■

Prøvestener for esternes toleranse

Jeg er imponert av esternes seige utholdenhet og høye kulturelle nivå. Jeg beundrer deres arbeidsomhet, kreativitet og profesjonelle dyktighet.

Ja, jeg elsker esterne. Derfor tar jeg det tungt når det er noe å utsette på dem. Hvorfor er det f.eks. tilsynelatende så lite toleranse? Er det ettervirkningene av femti års okkupasjon? Endelig brister demningene, men undertrykkeren er ikke lenger til stede og følelsene går ut over andre?

Hat er en irrasjonell følelse, men vil du forstå esterne, må du i det minste kjenne deres historie. Og da blir du kanskje først og fremst forundret over at esterne tross alt viser så stor beherskelse i mange forhold.

Esternes hat er blant annet rettet mot mørkhudetete. Da kan vi også kalle det rasisme, uten at det blir bedre av den grunn. Vi har hørt mange historier om folk med mørk hudfarge som har måttet rømme landet på grunn av voldelige overgrep.

Eller aggresjonen kan være rettet mot seksuelle minoriteter. Da er hatet sikkert ofte et selvhat, en frykt for, og en fornektelse av egne tilbøyeligheter. I Sovjet var homoseksualitet klassifisert som en alvorlig forbrytelse. Nå har det i noen år vært arrangert såkalte homoparader i Tallinn. Paraden i august 2006 ble angrepet av en gjeng snauskaller. Ca. 20 unge menn kastet stein og slo marsjdeltakerne med stokker. Særlig gikk de kjekke mennene til modig angrep på kvinnene i prosessen.

Om noen spør seg: Vil det bety en belastning for et parti å ha homoseksuelle kandidater på valglistene nå i mars? Den unge **Andi Ravalepik** (27) er daglig leder på informasjonssentret for homoseksuelle i Tallinn. Han mener at sosialdemokratene har den verdensoppfatningen han best kan dele. Sikkert betyr det også mye at nettopp dette partiet støttet forslaget om partnerskapslov, et forslag som likevel ble nedstemt i nasjonalforsamlingen. Ravalepik mener at om han blir valgt, vil posisjonen

som parlamentsmedlem gi større vekt til det han sier. Derved vil han kunne forbedre forholdene for mange svakstilte i det estiske samfunnet.

En annen gruppe som har vært utsatt for forfølgelse også i Estland, er jødene. Holocaust ble iverksatt på estisk grunn så vel som andre steder. Selv om initiativet ikke var estisk, så hjalp estere til med realiseringen. Det taler likevel til esternes fordel at under sovjetokkupasjonen hadde jødene det bedre i Estland enn mange andre steder i Sovjet. Dette førte blant annet til at intellektuelle jøder fra Moskva og Leningrad søkte tilflukt i Estland. Det internasjonalt best kjente eksemplet er professor **Juri Lotman** (1922–93) som gjorde universitetet i Tartu til et viktig punkt på semiotikernes verdenskart. (Se bokomtalen side 36 i forrige nummer av Estlandsnytt.)

I Estlands første selvstendighetsperiode i 1920- og 1930-åra hadde jødene synagoger i flere estiske byer. Nå har de bygd sin første synagoge etter sovjetokkupasjonen. Den skal snart innvies i Tallinn. Arkitektonisk beriker synagogen bybildet. Vi håper at den blir et symbol på fredelig sameksistens på det åndelige plan. Det er ikke uproblematisk for alle, verken i Norge eller andre steder, å skille mellom begreper som staten Israel, jøder og jødedom. Det kan fortone seg litt bisart, men jødene i Estland er stort sett russere med røtter i sovjetsamfunne. Det får vel være tillatt det også når de bare er lojale mot staten der de bor.

Et eksempel på utnyttelse av irrasjonelle holdninger til jøder så vi i forbindelse med presidentvalget i fjor. Det ble forsøkt å gjøre sekterisk jøde av mor til presidentkandidat **Toomas Hendrik Ilves**. Det skulle være underforstått at om Ilves ble valgt, så ville mystiske krefter få kontrollen med landet. Propagandaen bet ikke på valg-mennene. Ilves vant valget tross alt, og det gjør oss litt optimistiske. (des. 06, ay)

Estonia stadig tema

Den offisielle rapporten fra 1997 om Estonia-havariet ble lagt fram av en ulykkeskommisjon oppnevnt av Sverige, Estland og Finland. Den konkluderte med at årsaka til ulykka var at baugvisiret ble ødelagt i det harde været slik at vann flommet inn på bildekket. For mange som mistet sine kjære, var det vanskelig å slå seg til ro med denne forklaringen og at ingenting ble gjort for å heve skipet eller på annen måte finne de omkomne.

Da det i november 2004 ble avslørt at skipet hadde fraktet krigsmateriell på flere turer, nedsatte Riigikogu (nasjonalforsamlingen) en kommisjon som skulle undersøke nærmere om dette hadde sammenheng med havariet. Den ble ledet av parlamentsmedlem **Evelyn Sepp** (senterpartiet) som mente at flere omstendigheter ved skipet og havariet enten ikke var utredet tidligere, eller i hvert fall ikke tatt med i den offisielle sluttrapporten. Det kom fram nye detaljer i rapporten fra mars 2006, samtidig som det meldte seg nye spørsmål. Riigikogu fant det derfor berettiget å fortsette undersøkelsene.

Det som i prinsippet skal være sluttrapport, ble så lagt fram høsten 2006. Blant annet ble omstendighetene rundt transporten av russisk militært materiell til Sverige nærmere belyst. Hva dette materiellet besto i, er likevel ikke brakt på det rene, så ryktene antyder til og med atomvåpen. Bare kort tid før havariet hadde de siste russiske troppene forlatt Estland. Det er kjent at de sovjetiske rakett- og luftvernbasene hadde atomvåpen i alle fall så sent som i siste del av 1980-åra. Flertallet i kommisjonen mente likevel at denne transporten ikke hadde sammenheng med årsaka til havariet. Så får det bli en annen debatt om det er berettiget å frakte militært materiell på et passasjerskip.

Spesielt vekker Sveriges opptreden mange spørsmål som det kunne være interes-

sant å få svar på. Den svenske staten sto alene for dykkerarbeidet like etter havariet. På grunnlag av de frigitte opplysningene virker dykkernes bevegelser mildt sagt noe gåtefulle. Et av kravene fra den estiske kommisjonen går ut på fullt innsyn i alle deler av dykkerrapportene.

Ingen rapporter er i stand til å stanse rykter og mytedannelser. Blant annet er det stadig noen som mener de har sett kapteinen fra Estonia, **Avo Pihl**, lys levende. Han var da også først satt på lista over de som var berget, men siden ble navnet hans strøket derfra og overført til den atskillig lengre lista over omkomne. (ep1 22.12.06, ay 10.1.07)

Estisk økonomi

For å seia det på norsk: I Estland går økonomien så det grin! Det vil seia at prisar og lønningar stig med rekordfart. Prisnivået viste i desember på årsbasis den største stiginga sidan i september 2001. Medan det i andre land kan vera tautrekking om eit par prosents lønnsauke, går viktige lønnsgrupper i Estland til forhandlingar med lønnskrav på 20–40 % auke. Samtidig kjem estarane lenger og lenger bort frå målet om å oppfylle krava EU set for å kunna ta i bruk euro som valuta. Somme økonomar spår allereie at økonomisk krakk og devaluering snart ikkje er til å koma utanom. (olm 18.1.07)

Schengen-tilslutning

Det har gått litt fram og tilbake når det gjelder Estlands tilslutning til Schengen-området. I forrige nummer rapporterte vi at EUs ministerråds spesialgruppe mente det kunne skje tidligst i oktober 2008. Det siste er at de tekniske problemene ser ut til å bli løst raskere enn antatt, og tilslutning kommer til å skje i 2007. (jl 15.1.07)

Møt Kristel Zilmer (32), lektor i nordistikk og programansvarleg for nordiske språk ved universitetet i Tartu. Ho er fødd og oppvaksen i Tartu og – bortsett frå eit toårig studieopphald i Oslo – har ho utdanninga si frå denne kjende universitetsbyen sør i Estland. Kristel Zilmer tok ein mastergrad i Skandinaviske studiar med spesialisering i norsk språk og litteratur, cum laude, i 2000. Doktoravhandlinga kom alt i 2005. Kristel er her intervjuet av kollegaen, norsklektor Inger Synnøve Moi.

– Norsk var eit eksotisk språk.

Korleis starta det heile?

Dette spørsmålet har Kristel Zilmer måtta svara på mange, mange gonger i dei siste 15 åra. For trass i at ho kjem frå ein familie av naturvitarar og medisinarar, blei ho trygg på at ho var humanist og filolog alt mens ho var elev i den vidaregåande skulen. Så kunne ein vel tru at engelsk og tysk baud seg fram som naturlege studieval for ei ung, estisk jente? Ikkje for Kristel.

– Eg gjekk ut av vidaregåande skule i 1992, og i perioden 1992 til 1996 var norsk det mest populære, mest søkte faget ved Universitetet i Tartu. For meg var norsk eit eksotisk fag, smiler Kristel til intervjuaren, som har spekulert litt på eit anna spørsmål når det gjeld Kristel og språk:

Korleis har det seg at du meistarar både nynorsk og bokmål betre enn dei fleste nordmenn?

Kristel fortel om den første norsklæraren sin, Oddvar Støme, som fann det heilt naturleg at begynnaropplæringa i norsk ved Universitetet i Tartu i 1992 skulle vera på nynorsk – rett nok via engelsk den første tida. *Ny i Noreg* heitte den første læreboka, ei bok som norskelevar nok oftare har møtt bokmålsutgåva av.

Etter eit studieår med grunnleggjande opplæring i norsk språk og litteratur tok mange av studentane eit år på folkehøgskule i Noreg for å bruka språket i praksis. Kristel kom til Nordmøre Folkehøgskule, og vedgår at det nok vekte oppsikt at ho – ein utlending – brukte nynorsk.

Men slik Kristel ser det var nynorskopplæringa ho hadde bak seg avgjort ein styrke

Kristel Zilmer -
dr.philos.

i møtet med den norske kvardagen og livet på folkehøgskulen. Elevane kom frå mange kantar av landet og med mange ulike dialektar, men Kristel forstod dei. Og dei forstod henne.

– Då forstod eg også til fulle at norsk er eit mangfaldig og rikt språk, seier ho.

Under studieopphaldet i Oslo tok Kristel nordisk mellomfag, og på linje med studentane med norsk som morsmål skreiv ho den eine oppgåva på bokmål og den andre på nynorsk. Og sjølv om bokmål har vore hovudspråk sidan 1997, er ho glad og takksam for dei fordelane ho fekk ved til å læra nynorsken å kjenna før bokmålet.

Tilbake i Tartu 1997 ønskte ho å halda fram med norskstudiet, men måtte i sitt siste år som bachelorstudent sjølv trø til som lærar sidan universitetet mangla norsklektor det året. Men mastergraden tok ho i 2000, og den blei snart følgt opp med ein doktorgrad

Kan du fortelja litt om temaet for doktoravhandlinga di?

– Avhandlinga er ein tverrfagleg studie av korleis tidlege norrøne kjelder som rune-

innskrifter, skaldekvad og islendingesoger dokumenterer kommunikasjon i heile Austersjø-området. Eg ville undersøka kontaktnett, reisemønster og -omfang i heile dette området i vikingtida og tidleg mellomalder, og eg ville finna ut av korleis tekst inngår i ein historisk tradisjon. Grunnlaget for avhandlinga er runeinnskrifter, men det tverrfaglege perspektivet er representert ved andre kjelder og ulike teoretiske og metodologiske perspektiv. Eg fann stadfestingar på kommunikasjon i Austersjø-området både som enkle utsegnar i runeinnskrifter, som poetiske uttrykk i skaldekvad og som reiseforteljingar i islendingesogene. Alle kjeldene syner slektskap ved at dei fokuserer på enkeltmenneskets reiser. Dei går dessutan inn i ein nordisk kulturhistorisk felleskap i høve reiseskildringa i forteljetradisjonen. Avhandlinga mi gir på grunnlag av nordiske kjelder ei systematisk oversikt over tidleg kommunikasjon i Austersjø-området.

Men korfor valde du nett dette temaet?

– Alt då eg var elev i den vidaregåande skulen var eg interessert i arkeologi og arbeidde med eit prosjekt om vikingane. Så kanskje var dette prosjektet det første puffet i retning doktoravhandlinga? Kristel tenker

Universitetet i Tartu.

seg litt om før ho held fram: – Under studieopphaldet i Oslo lærte eg dessutan meir om runer, studerte runeinnskrifter frå vikingtida og utvida etter kvart interessefeltet til skaldekvad og islendingesoger. Dette er nok også bakgrunn for doktorhavhandlinga. Dessutan har eg alltid vore interessert i dei materielle realitetane rundt og utanfor tekstene og har derfor utvida kjeldematerialet frå å vera reine tekstkjelder til også å omfatta anna kulturhistorisk materiale. Ikkje minst har eg utvida perspektivet og særleg lagt vekt på det som har relevans for Estland.

Når Kristel Zilmer definerer seg som filolog, inkluderer ho det kulturhistoriske perspektivet og den materielle historia i filologien. Denne definisjonen av filologi er nok breiare enn den vanlege oppfatninga i Skandinavia. Somme ville kanskje kalla det tverrfaglegheit, men enkelt sagt er dette den filologiske tradisjonen etter dei store tyske språkvitenskapmennene på 1800-talet (Boeckh, Wolf, Schleiermacher).

I estisk academia er tverrfaglegheit innanfor filologien rett vanleg, og estarar som skal skriva t.d. bacheloravhandling i norsk kan velja emne innanfor norsk litteratur, språk eller kulturhistorie.

Med doktoravhandlinga var studietida over for Kristel Zilmer. Så kan kan det vel kanskje tenkast at interessa hennar for reiseruter i vikingtida er over også?

Kva forskningsprosjekt har du no lyst til å arbeida med?

– Eg er framleis interessert i hovudområdet for doktoravhandlinga og vil veldig gjerne koma i gang med eit prosjekt om korleis øyane i Austersjøen og Nordsjøen blir framstilte i islendingesogene. Då vil eg studera motiv som er knytte til reiserutene, og interaksjonsmønsteret her.

Eit anna prosjekt Kristel er i gang med, er å skriva lærebøker. Saman med ein engelsk-filolog og ein tyskfilolog skriv ho lærebok i germansk filologi for esterar. Boka skal gi ei generell innføring i alle germanske språk, og Kristel har ansvaret for dei nordiske språka. Initiativet blir støtta av staten, som vil ha fleire lærebøker på nasjonalspråket ved estiske høgskular og universitet.

Og sjølvsagt har Kristel Zilmer lyst til å skriva ei lærebok i norsk for estarar. Dette planlegg ho å gjera saman med Øyvind Rangøy – eit kjent namn for lesarane av Estlandsnytt.

I tillegg til dette har Kristel drive forskning innanfor meir tradisjonelle språkvitskapslege område, til dømes studiar av overgangsprosessane i språket hos estiske studentar som har lært svensk som fremmedspråk i vidaregåande skule og som deretter går over på norskstudiet ved universitetet.

Kva tankar har du om framtida for nordiske språk ved Universitetet i Tartu?

– Eg håpar at avdelinga kan utvikla seg vidare, og har tru på at dei to doktorgrads-avhandlingane som etter planen blir leverte i 2008 skal medverka til dette. Doktorgradar i eit fag viser at grunnutdanninga kan føra fram til forskning på høgt nivå. Det er også viktig for læringsmiljøet ved Skandinavistika å ha fleire tilsette med doktorgrad. Avdelinga har i dag sju tilsette og 80 studentar. For ei så lita avdelinga, er det viktig å markera fagleg styrke.

Samtalen endrar retning og Kristel peikar på ein utanforliggende faktor som kan påverka framtida for Skandinavistika i Tartu. I ein periode var fødselstala i Estland låge, slik at ungdomskullet, og med det studentkullet, i ei tid framover vil vera lite. Derfor ligg det på dei ulike avdelingane å syna at landet har behov for dei. Ute i Europa har mange universitet stengt avdelinga for nordistikk.

Nett no er det ingen fare for nedlegging i Tartu, men ei så lita avdeling må ikkje gløyma å markera seg. Kristel Zilmer

er ikkje i tvil om at Estland har behov for kunnskap i skandinaviske språk: – Estland og Skandinavia er strategisk nær kvarandre. Kommunikasjon over Austersjøen både i gammal tid og i våre dagar syner dette. Det er politisk semje om at Estland vil høyra til Norden. Skandinavia er naboen vår og viktig for oss. Derfor er det viktig for landet å ha eit studietilbod i skandinavisk.

Akademikerne protesterte

Estland er vel ikke så mye verre eller bedre enn andre land. Det kommer bare an på hva vi ser etter, hva vi legger vekt på. Femten års selvstendighet fikk i 2006 esterne selv til å se seg rundt enda en gang: Var det dette vi ønsket å oppnå? Og noen var misfornøyd med det de så.

Ved løsrivelsen fra Sovjet befant nasjonen seg i en euforisk rus. De hadde stått sammen og de hadde klart noe som bare kort tid tidligere hadde fortonet seg som umulig.

Etter hvert har samhold og solidaritet fortatt seg. Folket har vært vitne til mange grelle utslag av maktmisbruk, av grådig og hensynsløs handlemåte. Særlig hårreisende er samrøren av politikk og bisnis. Under sovjetregimet var alt forbudt som ikke var uttrykkelig erklært lovlig. Nå er det omvendt. Alle smutthull i lovverket blir utnyttet, og det er ingenting å gjøre med det, ser det ut for. Dette er verken forbudt eller ulovlig, hevder luringene og juristene deres. Juridisk er alt i orden – *juriidiliselt on köik korras* – het det så ofte at det ble forkortet til *jokk* av de som vemmes ved den uetiske handlemåten.

Ved innvielsen av det nye studieåret på universitetet i Tallinn i høst ble den tradisjonelle latinske studentsangen *Gaudeamus igitur* redigert så den passet bedre til dagens forhold. Tallinn-studenter og -professorer slapp å synge strofen der det står: Leve republikken og de som leder den! (jv 8.9.06)

Sommerleir for gatebarn fra Estland

Av Tom Haug

Ved 2-tiden natt til 2. august kom 18 barn og to ledere fra Estland til Gardermoen. Til tross for klokkeslettet var alle godt opplagt – det er spennende å fly om natta. Fra Norge var vi 8–10 ledere. Det er bra og nødvendig å være så mange. Matlaging og klesvask krever sitt, og så skal vi jo ha tid til å være sammen med barna. De estiske lederne hadde ansvaret for å få barna til senga, og få dem opp om morgenen.

Leiren i år var usedvanlig fin og innholdsrik. Vi retter en stor takk til alle sponsorer som gav oss både mat, klær og andre gaver, samt mange flotte opplevelser. Også i år var det en blanding av barn fra slummen og fra barnehjemmet i Peeteli. Barna fra slummen føler at de er en del av barnehjemmet på grunn av den tette kontakten og den gode hjelpen de får i hverdagen.

Den første uken var vi på Vollen i Nittedal. Været var fantastisk. En dag var vi på Oslo-tur med utforskning av Akershus Festning før vi dro til gratismiddag på McDonald på Majorstuen. Vi var også på Bogstad Camping, hvor vi spilte minigolf med etterfølgende dukkert i Bogstadvannet. Bading var veldig populært. Vi hadde badetur til Ormtjern, som ligger en times gange fra Vollen, og til Harestuvannet.

Den andre uken var vi på Vatnar Ungdomssenter, Bø i Telemark, og flott vær hadde vi der også. Vår egen

lille badeelv hadde tørket betraktelig inn, men det var da nok vann til noen forfriskende dukkerte. Vatnar er et ideelt sted for barn. Der er det mye plass til lek ute og det er koselig inne. Utfluktene i år gikk til Lifjell, til Telemarkskanalen og til Bø Sommarland.

Vi hadde en flott uke, og det var godt å se at ungene storkoste seg. For en tid kunne de glemme vanskelige forhold hjemme. Flere av barna gav uttrykk for at de gjerne ville komme tilbake neste år. Det er et svært godt samarbeid mellom lederne fra Estland og Norge. Det merkes også på barna ved at det er en god og trygg og tillitsfull atmosfære med entydige signaler fra lederne. Våre daglige andakter og kveldskos var begge populære innslag. Dramatiseringen av historien om Jesus som møter Sakkeus engasjerte alle.

De som er interessert finner mer stoff om arbeidet vårt på nettsiden

<http://www.gatebarna.no/gb-publikasjoner/Aktuelle%20nyheter/S00737C82>

Gatebarn fra Estland på tur i norsk natur.

(foto: T.Haug)

Estland og Finland – samme melodi

Av Irja Erkkilä

Når Estlands og Finlands presidenter kommer på statsbesøk til hverandre, blir den samme komposisjonen av Fredrik Pacius spilt to ganger under velkomsteremonien. De to nabolandene og beslektete folkene har samme melodi til nasjonalsangene sine. Ordene er selvsagt forskjellige. Ved idrettskonkurranser lyder i tillegg ofte sangen mens det nasjonale flagget går til topps til ære for gullmedaljøren.

Med stor utholdenhet synger disse to fedrelandskjære og halsstarrige folkene etter den samme melodien år etter år, selv om det noen ganger blander seg inn en viss ergrelse. Og igjen dukker spørsmålet opp, om de kanskje burde velge noe annet. Nasjonalhymnen er det viktigste nasjonale symbolet ved siden av flagget og riksvåpenet, så hvordan har denne situasjonen oppstått?

Vårt land er et bestillingsverk

Den tyskfødte komponisten og kapellmesteren **Fredrik Pacius** (1809–91) hadde vært virksom som førstefiolinist ved det kongelige hofforkester i Stockholm. I 1835 ble han kalt til Helsingfors som musikk lærer ved universitetet. Den finske kulturverden inspirerte Pacius til å komponere, noe som avfødte flere fedrelandssanger som skulle tolke den finsknasjonale ånden og oppvåkningen. Med *Fänrik Ståls sägner* hadde **Johan Ludvig Runeberg** (1804–77) inntatt posisjonen som nasjonalskald, og produksjonen hans ga komponisten viktige impulser.

Teksten til den finske nasjonalsangen ble skrevet i 1848, året da den franske revolusjonen satte fyr på halve Europa. Studentene fikk, muligens som et eksperiment, lov til å arrangere en vårfest på Floras dag 13. mai. I fedrelandsk rus bestilte de en melodi av univeristetslektor Pacius til Runebergs dikt *Vårt land*, som innleder fortellingene

Fredrik
Pacius

om fenrik Stål. Komponisten fikk tre dager på seg.

Da *Vårt land* ble framført for første på denne vårfesten, sunget av Akademiska Sångföreningen og med musikk til, skrev Zacharias Topelius (1818–98) at nå hadde Finlands stumme folk endelig funnet ord og hadde fått en nasjonalhymne.

Inspirasjon av sangfestivalene

Finland var på slutten av 1800-tallet et autonomt storfyrstedømme, men en del av Russland. Estland var samtidig et guvernement og likens en del av Russland. Tanken på en egen nasjonalstat eksisterte saktens som en drøm på begge sider av Finskebukta, men keisermaktens årvåkne øye registrerte fintfølelse altfor ivrige nasjonale bestrebelse.

Oppvåkningen av en estisk nasjonalfølelse er blant annet knyttet til den første sangfestivalen i Tartu 1869. Pådriveren bak arrangementet var forfatteren og avismanen **Johan Woldemar Jannsen** (1819–90). På programmet sto blant annet komposisjonen *Vårt land* av Pacius, som Jannsen hadde satt estisk tekst til ved å tillempe

Runebergs dikt. Dette ble tilblivelsen av *Mu isamaa, mu õnn ja rõõm* (Mitt fedreland, min lykke og min glede).

Og denne sangen ble raskt den mest populære estiske fedrelandssangen. Tredje strofe av Jannsens tekst er i sin form en bønn som ble sunget stående med avdekket hode. Sangen steg raskt i anseelse og ble snart sunget ved siden av keiserhymnen som avslutning på forskjellige tilstelninger. Den estisksinnete studentforeningen, Eesti Üliopilaste Selts, gjorde *Mu isamaa* til kjenningmelodi og tok i bruk den blå-svart-hvite fargekombinasjonen i fanen sin.

Under den sjuende sangfestivalen i Tallinn 1910 var den nasjonalsinnete *Mu isamaa* forbudt, men da det offisielle programmet var slutt, stemte publikum spontant i med denne sangen. Da de gjestende finske korene etterpå tok fatt på hjemreisen, ble det sunget på skipet og på kaien på to språk, men til samme melodi.

Symbolet på Estlands selvstendighet

Estland erklærte seg selvstendig 24.2.1918. Suverenitetsmanifestet som ble kunngjort for all verden, slutter med de siste linjene av *Mu isamaa*:

*Su üle Jumal valvaku,
Mu kallis isamaa!
Ta olgu sinu kaitseja
Ja võtku rohkest õnnista,
Mis iial ette võtad sa,
Mu kallis isamaa!*

(Måtte Gud våke over deg, mitt dyre fedreland! Han være deg til vern og til velsignelse i all din gjerning, du mitt dyre fedreland!)

Det første tegnet på at *Mu isamaa* hadde en offisiell funksjon, fikk folket under Estlands frihetskrig da hærens øverskommanderende Johan Laidoner (1884–1953) ga streng ordre om at melodien måtte foredras med verdighet. Den fikk ikke bli lett-sindig framført på restauranter og i drikke-lag. Etter at frihetskrigen var over og hadde endt med seier, var det ingen tvil om nasjonalsangen. *Mu isamaa* hadde inntatt plass i folkets hjerter.

Mellom Estland og Finland har det ofte vært en viss tautrekking om nasjonalsangen. Hvem har egentlig førsteretten? Det anstår seg ikke noen nasjon å ha samme nasjonalsang som naboene! De estiske kritikerne mener at Estlands nasjonalsang må bære preg av kvalitet og originalitet, og den bør være et resultat av skaperkraften i eget folk. Til en tekstkonkurranse i Estland i 1935 kom det inn 1400 forslag, noen av dem ble endatil tonesatt. Men heller ikke den gangen ble det funnet fram til noen ny nasjonalhymne.

J. L. Runeberg

J. W. Jannsen

En midlertidig utskifting av nasjonal-sangen ble påtvunget i august 1940 da Estland ble gjort til Sovjet-Estland. Status som uoffisiell nasjonalsang blant folket fikk i stedet et dikt av Lydia Koidula (1843–96), *Mu isamaa on minu arm* (Mitt fedreland er min kjærlighet), tonesatt av kordirigent Gustav Ernesaks (1908–93). Som avslutning på de store sangfestivalene ble den sunget stående flere ganger etter hverandre av korene og publikum sammen og under ledelse av maestroen selv.

Først da Estland etter den lange sovjetokkupasjonen igjen ble fritt i august 1991, kunne *Mu isamaa* og de andre gamle nasjonale symbolene tas i bruk på nytt i full utstrekning.

Skifte ut eller beholde?

Med ujevne mellomrom blir det blåst nytt liv i diskusjonen om nasjonalsangen. Både i Estland og i Finland blir det til tider

→ 36

Kulturhuset innviet – bildet avduket

Høsten 2006 var andre byggetrinn ferdig i restaureringen av kulturhuset i Karepa i Vihula kommune i Lääne-Virumaa. Lokalbefolkningen har med støtte fra EU-fond gjort en fantastisk innsats. I forbindelse med innvielsen ble kunstverket "Vikerkaar" (Regnbuen), malt av Valli Lember-Bogatkina, avduket. Tekst og foto: Øivind Berge

Med sommerhuset og atelieret sitt har Valli vært sterkt knyttet til området ved Finskebukta. Allerede i 1967 laget hun et relieff som smykker en av veggene i kulturhuset. Når huset skulle gjenoppstå i ny drakt, var det et ønske fra mange at det måtte inneholde nok et kunstverk av Valli. Ikke minst venner i Norge som hadde gitt et lite bidrag til oppussingen av huset, ivret for dette og ville gjerne finansiere innkjøpet. Disse vennene er ikke en organisert gruppe, men etter gjensidige besøk er de blitt personlige venner av Valli og av folka på kulturhuset. Ikke minst esternes store gjestfrihet har bidratt til at dette vennskapet har utviklet seg.

Motivet kom på en grillfest

Det var på en grillfest i området for noen år siden at motivet med Regnbuen oppsto. Valli var utendørs sammen med estere og nordmenn da det plutselig kom et uvær med regn og torden. Midt i uværet ble det en lysning og en regnbue viste seg på himmelen mellom mørke skyer. Alle styrtet av gårde og løp mot regnbuen. – Denne hendelsen lagret seg inne i meg, forteller Rigmor Berge. Hjemme kom jeg til å tenke på Noa og vannflommen i bibelen. Da vannflommen sank satte Gud regnbuen på himmelen som en pakt mellom Gud og menneskene og gav et løfte om at det aldri mer ville bli en slik flom. – Kunne hendelsen og bibelteksten være et motiv for kunstverket til kulturhuset? undret hun og la ideen fram for Valli.

Tente på ideen

Valli tente på ideen, og under hennes skapende hender tok bildet form: Inn under regnbuen ser vi mennesker i estiske nasjo-

naldrakter vandre. Det rent myldrer! Bildet kan tolkes dit at det estiske folk går inn under regnbuen som er et bibelsk symbol på en pakt mellom Gud og mennesker. Bildet er blitt prikken over i-en på et nyrestaurert kulturhus som er et samlingssted for alle som bor i området.

En liten artikkel om kulturhuset og Vihula sto i Estlandsnytt nr. 2, 2004, side 31. Vi anbefaler også artikkelen om den estiske landsbygdbevegelsen i nr. 1, 2004, side 22. Valli Lember-Bogatkina har vært omtalt i nr. 3, 2004, side 24 og nr. 4, 2005, side 39.

Estiske og norske venner av Valli og av kulturhuset var til stede under avdukingen av bildet. Avdukingen ble foretatt av Valli Lember-Bogatkina sammen med Øivind Berge fra Norge.

En strålende Valli Lember-Bogatkina (85 år) har nettopp avduket kunstverket "Vikerkaar" (Regnbuen) i kulturhuset i Karepa. Valli er opptatt av det folkloristiske og bruker gjerne farger. Bildet måler 2,5 x 1,5 m, og det har tekst fra 1. Mosebok kapittel 9, vers 13, hvor Gud sier: Jeg setter min bue i skyene; og den skal være et tegn på pakt mellom meg og jorden".

fra siste side: Postimees 150 år

Det første nummeret kom ut 5. juni 1857 og vender seg på framsida til folket med ei første helsing som inneheld ei programerklæring om kva folk kan vente seg av avisa: "så folket ditt kan vite/ korleis alle verdas land / lever og fer åt / offentlege kunn-gjeringar / statlege vedtak, lover / ting som hender, minner / og all annan kunnskap ..."

På den eine sida er Jannsen utan tvil ein viktig del av den estiske nasjonsbygginga og den estiske nasjonalismen i siste halvdel av 1800-talet. Samstundes var han så forsiktig og moderat at han kom i open konflikt med dei meir radikale estarane, og det er ikkje berre publisisten, forfattaren og pedagog Carl Robert Jakobsen (1841–82) han etter kvart nektar tilgjenge til avisspal-tene sine, men òg til dømes folkloristen og språkgranskaren Jakob Hurt (1839–1907).

Kjelder har seinare stadfest at Jannsen

nok i stor grad verkeleg fekk støtte frå den tyske eliten for å prøve å fremje kompromissvilje i det estiske folket. Mange gjekk så langt som til å sjå han som ein forrædar, men dette er truleg ein noko hard dom.

Jannsen redigerte avisa som kom ut under namnet "Perno Postimees" frå 1857 til 1863. I 1863 flytte han til Tartu og der heldt han frå 1. januar 1864 fram med å gje ut ei liknande avis under namnet "Eesti Postimees". Avisa vart i 1886 døypst om til "Postimees" av dåverande redaktør Karl August Hermann (1851–1909) og vart i 1891 den første dagsavisa i Estland. Frå 1948 til 1990 kom avisa ut under namnet "Edasi" (Framover) men tok tilbake Postimees-namnet i 1990. I dag kjem avisa ut som ei seriøs dagsavis med seks nummer i veka og eit opplag på 66 000, som er jamstort med tabloidavisa SL Õhtuleht, som òg tilhøyrrer Schibsted-konsernet. (15.1.2007)

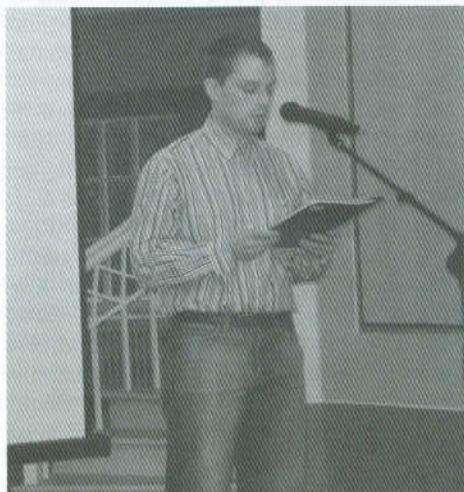

Gjennom heile 2006 vart Henrik Ibsen feira med ulike arrangement i mange land. Estiske markeringar av Ibsen fekk ei stemningsfull og inspirerende avslutning i form av eit seminar og tre filmkveldar i Tartu frå 28. til 30. november. Referatet nedanfor er ved Kristel Zilmer, lektor i nordistikk ved Universitet i Tartu

Stemningsfull avslutning på Ibsenåret

Under tittelen "Med Ibsen i Tartu" arrangerte Kgl. Norske Ambassade i slutten av november eit seminar i Universitetets Historiske Museum. Og det var mange interesserte som hadde samla seg for å få ein dag i lag med den norske dramatikaren, noko som illustrerer godt kor kjære Ibsen sine skodespel er for estarane.

Ambassadør **Stein Vegard Hagen** som opna seminaret, fortalde at satsinga i løpet av 2006 hadde vore mangfaldig både ute i verda og i Estland. Han viste til opplysningane frå Utanriksdepartementet som seier at ein alt i alt kan rekne med omtrent 17 000 små og store Ibsen-markeringar. Ambassadøren meinte òg at Ibsenåret i Estland hadde vorte ein suksess med kulturelle arrangement og nyproduksjonar. Som eksempel på desse nemnde han oppsetjingar av Ibsen i estiske skoleteater, ei temaut-

Øyvind Rangøy gjorde lykke med Terje Vigen. (foto: Viivika Voodla)

stilling i Tallinn, oppsetjinga av **Jon Fosses** *Suzannah* i Teater Varius, ballettversjonen av *Peer Gynt* i teater Vanemuine, samt utgjevinga av ein CD med Griegs musikk til *Peer Gynt*, innspela av Statleg symfoniorkester i Estland (ERSO).

Ibsen som klassikar

Seminardagen tok opp fleire interessante og meir eller mindre kjende sider ved Ibsen sjølv og verka hans. For folk i Estland er Ibsen ein klassikar i verdsformat og utan tvil den største dramatikaren som Noreg nokosinne har hatt. **Piret Marvet**, kulturmedarbeidar ved ambassaden, minte det estiske publikumet om viktige hendingar og personar i livet til Ibsen og fortalde om samtida hans.

Inger Synnøve Moi, sendelektor i norsk ved Universitetet i Tartu, delte tankane sine rundt Ibsen si rolle i dag. Ho fortalde om synet på Ibsen i Noreg og drøfta kva Ibsen har å seia for folk frå ymse kantar av verda takk vere dei allmennmenneskelege verdiane og problema som han skildrar. Som norsklærer kom Inger Synnøve Moi òg inn på ordskifte som har oppteke mange i Noreg den siste tida i samband med den nye norskplanen: "Den nye norskplanen har vore diskutert mellom anna fordi den – ulik forgjengararen sin – ikkje nemner ein einaste forfatar, og derfor heller ikkje Henrik Ibsen. Mange har hatt sorger over dette: enkeltpersonar med velutvikla katastrofefantasi ser for seg at norske barn og ungdommar skal gå gjennom 12 års skolegang i Ibsens fedreland utan å lesa eit Ibsen-stykke." Inger Synnøve Moi sjølv sa at ho ikkje finn denne situasjonen så mørk og vonlaus.

Ibsen som menneske

Dette at Ibsen ikkje er blitt gløymd av den estiske ungdommen heller, kom godt fram i ein presentasjon der norskstudentane ved Universitetet i Tartu las opp nokre brev frå Henrik Ibsen som dei sjølv hadde sett om til estisk. Studentane gjorde det tydeleg at Ibsen ikkje berre bør oppfattast som geni og klassikar, men at vi i tillegg kan nærme oss til han som eit vanleg menneske.

Blant breva er det særleg dei han skreiv til kona og sonen som gjev oss innsyn i kvardagslivet og fortel ein god del om gledene og sorgene hans. Uroa som ein får kjenner, kjem til uttrykk i eit brev til Sigurd som stammar frå 1877: "Lad mig nu se Du er forsigtig både tillands og tilvands; den mindste uforsigtighed kan drage de værste følger efter sig. Det er en selvfølge at Du passer på at være her tilstede når skolen begynder. Med skolegutterne i Bergen må Du naturligvis gøre bekendtskab; men vogt Dig for at komme formeget på vandet, og ikke ud i sejlbad!"

Ibsen som inspirasjonskjelde

Sjølvsagd er Ibsen mykje meir enn berre ein gamal æra klassikar og eit vanleg familiemenneske. Samtalane som Piret Marvet førte med ballettmeisteren **Mare Tommingas** og skodespelaren **Hannes Kaljujärv** frå teater Vanemuine illustrerte korleis Ibsen har vore og alltid vil vere ei stor inspirasjonskjelde for andre diktarar, kunstnarar, regissørar, skodespelarar.

Mare Tommingas, som sette i scene den moderniserte ballettversjonen av *Peer Gynt* i haust, fortalde om den spesielle kjensla som ho i lang tid hadde bore i seg. På den eine sida var det *Peer Gynt* som ein samansett karakter og på den andre sida den menneskelege bodskapen og kjærleiken som stykket er farga av som framkalla i henne ein indre trong og nesten eit slags strid-lynne til å få uttrykkje det heile på scena. Samtidig utgjorde stykket ei stor utfordring både for henne som regissør og for dei

skodespelarane som ho samarbeidde med.

Hannes Kaljujärv som for eit par år sidan spela Solness i *Byggmester Solness*, sett i scene av Mati Unt, la òg vekt på kor stor ei utfordring Ibsen er for alle som jobbar med verka hans. Kaljujärv siterte den estiske litteraturvitaren Friedebert Tuglas som ein gong skreiv at Ibsen står i same rad med dramatikarane som Sophokles og Shakespeare.

Ibsen og norsk folkesjel

I tillegg til den universelle bodskapen som skodespela til Ibsen målber, er verka hans òg eit bilete på det særnorske.

Denne sida ved Ibsen blei på seminaret representert ved filmen "Terje Vigen" og foredraget halde av omsetjaren **Øyvind Rangøy**.

Rangøy sa at medan diktet "Terje Vigen" i stor grad er ukjent for estisk publikum, utgjorde det lenge ein del av den norske litterære kanonen, og fleire generasjonar av nordmenn har hatt eit spesielt høve til diktet. Omsetjaren opna opp både bodskapen i

"Terje Vigen" og den dramatiske tids-samanheng som diktet er eit bilete på. Deretter fekk publikum sjå den klassiske filmatiseringa av "Terje Vigen" laga i 1916 av **Victor Sjöström**. Ei slik filmhistorisk oppleving kombinert med foredraget førte publikum litt nærmare inn på skaparverket til Ibsen som eit uttrykk for norsk mentalitet og folkesjel.

Og her ligg sikkert enda ein grunn til kvifor Ibsen framleis er så aktuell – i verka hans kan ein sanneleg få møte det store og universelle samt det særneigne og lokale. Der kan alle finne noko som dei kan kjenne seg eitt med og som dei kan la seg bli inspirert eller fanga av. Seminaret i Tartu blei slik sett eit stemningsfullt uttrykk for kva Ibsen står for slik estarane ser han. ■

BØKER

Estlands-nytt brakte i nr. 1, 2006 en omtale av Imbi Pajus dokumentariske film Fortrengte minner. Med utgangspunkt i kvinneskjebner i sin egen familie, gir Imbi Paju oss med beretningen innsikt i en mørk periode i Estlands historie. Filmen er vist i ulike fora i flere land og har fått mye oppmerksomhet. Boka med samme tittel og samme tema ble oversatt etter manuskript og forelå på finsk i oktober 2006. Den vil bli lansert på estisk i februar 2007. Vi får håpe at boka også finner en utgiver i Norge. Anmeldelsen nedenfor er skrevet av Pia Ingström og var trykt i Hufvudstadsbladet 18.12.2006.

Engagerende Estlandshistoria

Imbi Paju: Torjutut muistot. Övers. från estniskan av Kaisu Lahikainen. Bokförslaget Like 2006.

Imbi Pajus bok om sin familjs och Estlands historia är riktigt intressant och engagerande läsning. Den har stora litterära förtjänster, den utmanar vedertagna historiska tolkningar, den handlar om flera saker samtidigt och bevisar sin huvudtes både i ord och handling. Historia är inte bara dokument utan också minnen, hävdar Paju explicit med stöd av psykoanalytiskt upplysta historiker. Alltså berättar hon om Estlands 1900-talshistoria med minnet som modus – tematiskt i stället för strikt kronologiskt, och med omsorgsfull men finkänslig reflektion kring de mest smärtsamma ställena.

Det här kan låta kontraproduktivt om man vill ha en snabbkurs i grannlandshisto-

ria. Men till och med det fungerar om man orkar slå upp det korta kronologiska kapitlet på slutet allt emellanat för att hålla reda på vilken ockupationsmakt eller vilken inre intressekonflikt det är som i varje ögonblick hotar det där sköra lilla bygget som Estland under sin "första självständighet" 1918-1939 var. Och det skadar inte att slå upp riksäldste, sedermera president, **Konstantin Päts** i något färskt uppslagsverk för att förstå vilken vedertagen tolkning av honom Paju utmanar.

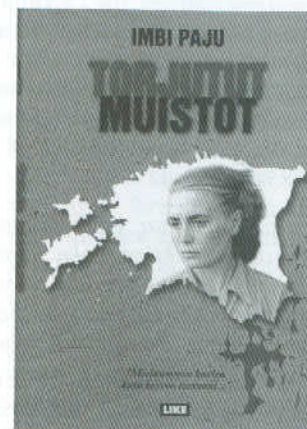
Uppväxt i tystnad

Imbi Paju, journalist född och uppvuxen i Sovjetrepubliken Estland, ville efter att Estland igen blivit självständigt ta reda på sin egen familjs förtigna historia. Boken *Torjutut muistot* (De förträngda minnena) arbetar vidare med det väldiga material som hon började sätta sig in i då hon för fyra år sedan gjorde en dokumentärfilm med samma namn.

Under Sovjetväldets första decennium 1940-1949 decimerades Estlands befolkning från ungefär 1 100 000 till 850 000. Kring en tredjedel av minskningen skedde genom "skjutsningar", deportationer av godtycklig valda medborgare – män, kvinnor, barn – till olika delar av Sovjetimperiet. 1948, året före den andra stora skjutsningsvågen 1949, fördes Imbi Pajus mamma **Aino** och hennes tvillingsyster **Vaike**, 18 år gamla, hemifrån och tillbringade sex år i arbetsläger, byggde staden Molotovsk och sydde arbetskläder åt dem som arbetade för Sovjetunionens kärnvapenindustri i "segerens smedja" Nizjnij Tagil i Ural. Detta enligt NKDV:s protokoll som straff för banditism och samröre med motståndsmän, de så kallade skogsbröderna.

Ainos dotter Imbi växte upp med sin mors, mormors och mosters tystnad kring allt det här – och med deras mardrömmar, förträngningar och ordlösa lidande. Samtidigt skymtade i deras hägkomster, bakom det tyranniska "juridiska" godtyckets, döds-hotets, våldtäktshotets och lidandets år, ett

annat och lyckligare liv. En lycklig barn- dom i ett litet land som försökte utveckla ett modernt och demokratiskt medborgarsamhälle, med socialpolitik, minoritet- spolitik, fängvård, folkhälsoarbete i väster- ländsk upplysningsanda och kontakter mot Skandinavien och Europa.

Omslaget til den finske utgaven av Fortrengte minner. På bildet Imbi Pajus mor, Aino, i 1956 da hun fikk vende hjem fra fangeleiren. Teksten under bildet: "Jeg vil heller dø enn jeg vil fortelle historien min ..."

Om inte

I sin film fokuserar Paju sin mors, sin mosters och några andra kvinnors personliga minnen av terror, fångenskap, hot och tortyr mera direkt, men ändå finkänsligt, på ett sätt som bara understryker det ohyggliga i dem utan att med barnslig brutalitet "avslöja allt".

I boken är det här det ena av två stora teman. Det andra är möjligheten att rekonstruera en lycklig historia åt Estland. Att samla upp fragmenten av det som kunde ha blivit en modern demokrati – om inte.

Om landet inte levte under stormaktshot från två olika håll, om det sedan inte oku- perats av tyskar och ryssar turvis, om detta inte lett till att befolkningen delats upp i kollaboratörer och angivare och förstörel-

sebataljoner och skogsbröder och etniska minoriteter och kulaker och revolutionärer och offer och bödlar av olika politiska och etniska valörer.

De här fragmenten som Paju sorgfälligt samlar upp och putsar av, speglar hennes mammas och mostrars lyckliga fredliga vanliga barndom – den enskilda medbor- garens normala "goda liv" i den produktiva optimismens tecken.

"Ännu 1939 var min mammas barndoms- hem en trygg plats, omgiven av åkrar och skogar. Fem år senare kallades samma sko- gar för 'skelettkapell' eftersom så många människor mördats där."

Någonting skamligt

Pajus film, och boken i dess efterföljd, är kontroversiella på många sätt. I Sovjetuni- onen och i det Sovjet-Estland där hon växt upp fanns naturligtvis inget intresse för de skjutsades minnen. Där fanns bara den officiella sanningen om mellankrigstidens Estland som en tyskvänlig protofascistisk lydstat. Överlevnadsstrategin var att bita ihop och bevaka sina egna akuta överlev- nadsintressen.

I väst fanns bara allmän okunskap om ett obetydligt litet land bland många andra drabbade, en bisats i den politiska histo- riens analyser av de baltiska ländernas rela- tioner till Tyskland och delaktighet i Förin- telsen. "Eftersom Estland så länge varit utanför Europa, visste man inget annat om det än att det utsatts för någonting skamligt, att det hade något slags problem", som för- fattaren **Viivi Luik** beskrivit yttervärldens syn på saken i en kolumn i Hufvud- stadsbladet.

Offerlidandet och Päts

Inte heller det nya självständiga Estland har riktigt kunnat ta till sig det här offerlidan- det. Kvinnors specifika lidande i krig och under statlig terror är dessutom ännu svårare att tala om, eftersom officerskam- mens perverterade logik dubbelt så hårt drabbar dem som utsatts för sexuella kränk-

ningar. (Några estniska reaktioner på Pajus film visar att också det självständiga Estlands intelligentia kan ha svårt att inte skambelägga offret i stället för förövaren.)

Paju utmanar också oförskräckt – och med åtminstone partiellt stöd av historikern **Seppo Zetterberg** – den estniska forskaren **Magnus Ilmjärvs** och den finska historikern **Martti Turtolas** tolkningar av Konstantin Päts roll i estnisk politik och hans komplicerade relationer till Tyskland och Stalin.

Hennes tes är att forskningen kring och därmed tolkningen av hela den första självständigheten historia i dag i alltför hög grad och alldeles för okritiskt vilar på KGB:s arkivmaterial, och alltför litet på den minneskunskap och andra källor som också kunde vittna om hur livet tedde sig och kunde ha tett sig. Eller vittna om enskilda människors verkliga motiv och gärningar.

Osynliga monument

Som motvikt samlar hon tappert i sina egna familjeminnen och i intervjuer på små bitar som väcker den politiska historien till mänskligt liv och läsaren till medmänsklig identifikation. Hon belyser enskilda hemska öden genom konkreta små detaljer av grymhet. Hon berättar hur sällsynta kryddor som kardemumma och kanel i mormors kakor i hennes barnafantasi blev budskap från självständighetstiden, hur föreställningar om änglar och andra antirevolutionära sagoväsen som hon hört talas om hemma smälte samman med skolans officiella lärdomar om lille guldlockige Lenin – och sin egen förvirring när mamma och pappa reagerade med avsmak på hennes förtjusning över en glittrande Lenin-brosch.

Hon berättar hur hennes lärare brukade ta sin klass ut och kratta runt en plats där det en gång stått ett monument över frihetskrigets hjältar – monumentet fick man inte tala om och inte heller frihetskriget 1918, men man kunde kratta lite i alla fall, minnas utan ord det som inte fanns.

Nu är det emellertid dags att sluta kratta runt och att minnas i ord. Pajus bok kommer att fungera som ett mycket viktigt bidrag i det arbetet, så som filmen redan gjort.

Estiske kvinneskjebner

Suzanne Stiver Lie, Lynda Malik, Ilvi Joe-Cannon and Rutt Hinrikus (eds): *Carrying Linda's Stones. An Anthology of Estonian Women's life Stories*. Tallinn University Press, 2006, 600 sider, Pris 298 NOK, ISBN 9985-58-422-8, ISBN 978-9985-58-422-4.

Estlandsnytt har også tidligere hatt stoff om denne viktige boka som ble utgitt i Tallinn høsten 2006. Bokanmelderen denne gangen, Ilze Gehe (34), har stor kompetanse når det gjelder å uttale seg om temaet. For det første er hun fra Latvia og generelt godt innsatt i baltiske forhold. Hun har blant annet studert ved Vytautas Magnus Universitet i Kaunas, Litauen, og hun har MA i historie fra University of Wisconsin. Hun flyttet til Norge i 2001 og er ansatt som prosjektkoordinator ved Forum for samtidshistorie, Universitetet i Oslo.

I det 20. århundre har de tre baltiske land Estland, Latvia og Litauen opplevd dramatiske politiske, økonomiske og sosiale forandringer. Disse forandringene er studert av mange baltiske og vestlige historikere. Mange monografier og artikler er skrevet på engelsk om uavhengighetsperioden 1918–40, den sovjetiske okkupasjon i 1940 med påfølgende deportasjoner og represjoner, den nazistiske okkupasjonen 1941–44 og den andre sovjetiske okkupasjonen fra 1945, som varte nesten et halvt århundre. Disse bøkene er basert på skriftlige kilder – arkivmateriale som forteller lite, eller nesten ingenting om livet til vanlige mennesker som var øyenvitner til de nevnte historiske hendelsene. Hvordan opplevde disse de politiske, sosiale og

økonomiske forandringene, og hva var motivene til og begrunnelsene for deres beslutninger? Slike spørsmål kan bare besvares ved å ta i bruk muntlig historie.

Livshistorier av baltene utgitt på engelsk er ikke noe vanlig syn. Derfor er *Carrying Linda's Stones* en begivenhet. Den inneholder beretninger skrevet av 15 estiske kvinner som kjempet for å overleve da dramatiske politiske og sosiale forandringer med represjoner, ydmykelser og uvisshet om fremtiden ble hverdagen for dem.

Redaktørene har valgt å konsentrere seg om hva kvinner har å fortelle, fordi de fleste livshistoriene fra den andre verdenskrigen og etterkrigstiden er skrevet av menn som ofte har et annet perspektiv. Mennene som er atskilt fra familiene sine, har en tendens til å fokusere på sine egne problemer i det de skriver om. Kvinnene konsentrerer seg ikke bare om seg selv, men også om bredere familierelasjoner.

I den teoretiske delen av boka gir førsteamanuensis i sosiologi ved Villanova universitet, Lynda Malyk, og professor emerita i utdanningssosiologi ved Universitetet i Oslo, Suzanne Stiver Lie, et sosiologisk og

kjønnteoretisk perspektiv som de bruker i analysen av livshistoriene. Direktør ved Estisk senter for kvinnestudier ved universitetet i Tallinn, Ilvi Joe-Cannon, har skrevet en av de beste innføringene i Estlands historie som jeg har lest. Hun har også oversatt de estiske tekstene til engelsk. Litteraturforskeren Rutt Hinrikus, initiativtaker til Foreningen for estiske livshistorier, diskuterer aspekter ved muntlig framstilling som historisk kilde.

Selve livshistoriene er ordnet i 3 grupper, hver av dem med en innledning av Rutt Hinrikus: skildringer av de som ble deportert til Sibir, av de som flyktet fra sovjetregimet til Vesten, og av de som ble igjen i Sovjet-Estland. Disse fortellingene viser ikke bare hvordan de store historiske hendelsene som deportasjoner, emigrasjon, kollektivisering og industrialisering påvirket de enkelte kvinners liv, men gir leseren et innblikk i hvordan kvinnene tolker disse hendelsene, og hva som gir dem styrke til å holde ut og motivasjon til gå videre.

Det er ikke lett å forestille seg hva en 30 år gammel kvinne føler når hun blir fortalt at hun er idømt 10 år i arbeidsleir i Sibir pluss 5 år i eksil og plutselig blir en

*Fra presentasjonen av *Carrying Linda's Stones* på Okkupasjonsmuseet i september. Fire av kvinnene som har bidratt med livshistoriene og to som har bidratt på andre måter. Fra venstre Hilda Peet, Minna Tshudesnova, Esther Klas Hansson, USAs ambassadør Aldona Wos, Urve Buschmann og Suzanne Stiver Lie.*

(foto: US Embassy in Tallinn)

”menneskemaskin” som feller trær i de sibiske skoger. Hva føler ei jente på 12 år som sammen med sine tre søsken på 14, 10 og 7 år, får to timer på seg til å pakke før de blir kastet inn i krottervogner og sendt til Sibir? Hvordan var det å være kvinnelig traktorfører i et sovjetisk kolkos og ha barn og en alkoholisert mann å forsørge? Hva føler ei kvinne som har flyktet til Vesten når hun etter mange, mange år vender tilbake til Estland?

Boka forteller Estlands historie gjennom livshistoriene til 15 estiske kvinner. Men for meg som er latvier, født og oppvokst i Sovjet-Latvia i en familie som har vært utsatt for sovjetiske represjoner, og med kunnskap om Litauens historie, er det ikke vanskelig å se paralleller til de historiske prosessene i de andre baltiske statene. Vi kunne lett finne tilsvarende livshistorier blant kvinner som ble deportert, måtte flykte, eller ble igjen i Latvia eller Litauen.

Styrken og verdien i boka *Carrying Linda's Stones* ligger i det at den tar Estlands historie fra et trygt sett av datoer og upersonlige hendelser over til en vibrerende fortelling der frykt, usikkerhet, moral og fysisk smerte sammen med glede og små hendelser av personlig lykke opplevd av kvinnene, gjør den estiske historien levende.

For de som er interresert i de baltiske lands historie, anbefaler Ilze Gehe også å lese John Hiden and Patrick Salmon: The Baltic Nations and Europe. Estonia, Latvia and Lithuania in the Twentieth Century. Longman: London and New York, 1994.

Den som ønsker flere opplysninger om *Carrying Linda's Stones* kan kontakte professor emerita Suzanne Stiver Lie, e-post: s.s.lie@ped.uio.no, tlf. 22 14 43 97. Og vil du kjøpe boka, får du den i Norge i alle fall i bokhandelen på Blindern: Akademika-Blindern-SV-UVfag, e-post: sv-uvavad@akademika.no, tlf. 22 18 81 00, faks 22 85 32 13. Prisen er der 298 NOK.

forts. fra side 27

opplevd som sjenerende med felles nasjonalhymne. Esterne ser gjerne at finnene finner på noe annet. *Finlandia*-hymnen av Jean Sibelius har alltid hatt en tallrik tilhengerskare. Under vinterkrigen i 1940 skrev dikteren V. A. Koskenniemi (1885–1962) tekst til *Finlandia*, som dermed ble et populært verk for kor.

Finland markerte 150-årsjubileet for *Vårt land* i 1998. Det gav støtet til fornyet debatt om en utskifting. I 2001 ble det endatil satt fram et riksdagsforslag som gikk inn for *Finlandia*.

Nasjonalhymnene har festet seg, selv om de ikke er formelt vedtatt av parlamentet i noe av de to landene. Et forsøk ble gjort på finlandssvensk hold i 2003. Riksdagsrepresentantene fra Svenska folkpartiet satte fram et lovforslag som skulle befeste posisjonen til *Vårt land* som Finlands nasjonalsang, men forslaget har ikke nådd så langt som til grunnlovskomiteen. (12.1.07)

Innbyggere i Tallinn

Hvor mange er de egentlig? Lille Riina Hoispuu fikk minnemedalje i desember 1987 fordi hun var innbygger nummer 500 000 i Tallinn. Sytten år seinere, i august 2004, ble lille Amanda-Matilde Purje feiret som innbygger nummer 400 000. Det tallet var for øvrig allerede markert en gang tidligere, i oktober 1973.

Nå har folkeregisteret hatt storrengjøring, og strøket 25 000 personer på landsbasis fordi det ikke fins opplysninger om hvor de eventuelt holder til. Eller for den saks skyld: om de er i live. For Tallinn førte dette til at det offisielle innbyggertallet kom ned i 398 753.

I 2005 hadde Tallinn flere fødsler enn dødsfall, og når tilflytting kommer i tillegg, vil det sannsynligvis ikke ta lang tid å komme over 400 000-streken igjen. Så blir det vel snart for tredje gang medalje til et lite nurk som markerer den magiske grensa. (Postimees 3.3.2006, ay)

Anne-Marit Rudeng:

KUNST

Strid om Kalevipoeg

Estlands nasjonalepos heter som kjent *Kalevipoeg*. Dette er samtidig navnet på den kraftfulle helten, eller hovedpersonen i eposet. Denne mytiske figuren er blitt et slags nasjonalt symbol for esterne.

For noen år siden laget skulptøren Tauno Kangro utkast til en statue av Kalevipoeg. Ideen hans var at den skulle støpes i bronse og plasseres i sjøen utenfor Tallinn der den ville være en severdighet for alle som kommer sjøveien til Estlands hovedstad.

En enslig mann har små muligheter til å lage seg en 21 meter høy statue og plassere den etter eget ønske. Da ideen etter hvert fikk støtte på visse hold, våknet også misunnelsen: Det var urettferdig mot andre skulptører at en bestemt kunstner ble valgt uten konkurranse. Ergo ble det utlyst konkurranse.

Liksom det under sovjetregimet var nødvendig for fremadstrebbende personer å tilhøre kommunistpartiet, er det nå i det selvstendige Estland en økende tendens til å favorisere partimedlemmer. I Tallinn vil det si Senterpartiet til Edgar Savisaar. Dette partiet har i bystyret absolutt flertall og byen blir ledet av Savisaars forlengete arm, den unge ordføreren Jüri Ratas (28). I kraft av posisjonen sin skulle Ratas også sitte i kommisjonen som

hadde til oppgave å utpeke vinneren av konkurransen. For å sikre egen suksess sluttet Tauno Kangro seg til Senterpartiet. Det var et skritt som har vist seg probat for mange andre.

I oktober trakk representantene for kunstnerorganisasjonene seg fra kommisjonen og oppfordret alle kunstnere til å boikotte konkurransen. De mener at hele opplegget driver ap med kunstnerne, særlig fordi de tror at kommisjonsmedlem Jüri Ratas på forhånd har tatt stilling for ett av utkastene.

Det er i Estland tradisjon for uenighet og sterke følelser i alle saker som har med minnesmerker å gjøre, uansett hvilken fase et prosjekt befinner seg i. At det blir satt opp en Kalevipoeg-statue, ser ut til å være temmelig sikkert. For å gjøre det beste ut av situasjonen, har det allerede kommet forslag om å utnytte statuen kommersielt. Miniatyrer kan bli solgt for å dekke omkostningene. Det vil samtidig få en symbolsk betydning om Kalevipoeg kunne utkonkurrere de russiske matrosjokadokkene som er den mest populære suveniren turister kjøper med seg fra Tallinn. Forslagsstilleren ser for seg hvordan nasjonalhelten Kalevipoeg begynner å måle krefter med matrosjokaen for så til slutt å beseire den russiske inntrengeren på det lokale markedet. (jv 25.10.06)

Tallinns ordfører, Jüri Ratas, med skulpturutkast.

(foto: Toomas Huik/Postimees)

Karl J. Hansen:

TEATER

Peer Gynt i Tartu

Vanemuine teater i Tartu er Estlands største teaterscene. Det er både en fin ting, og det er en ulempe. Det blir en super omgivelse for presidentens mottakelse på nasjonaldagen 24. februar – en flytting fra Tallinn som har vært mye omtalt, og en viktig innovasjon i forhold til alle de som tror at hovedstaden er den uomgjengelige navlen. I teatersammenheng er det mulig å gjøre storstilte oppsetninger på Vanemuine. Samtidig er en slik scene overdimensjonert for en by som Tartu med rundt regnet hundre tusen innbyggere. Uansett hvor flott en oppsetning er, så klarer ikke byens teaterinteresserte å fylle salen så mange ganger. Dette preger repertoaret som alltid er rikholdig med et stort antall stykker i løpet av spillsesongen. Selvsagt hjelper det at Vanemuine egentlig har fire oppgaver: det er teater, opera, operette og ballettscene.

Fire år tok det Vanemuine å få rettighetene i orden til den internasjonale suksessmusikalen *Cats*, som på verdensbasis ligger på andreplass i framvisninger. Den ble en stor suksess i Estland også. Siden premieren i mai 2005 rakk Vanemuine å vise *Cats* for 29 794 publikummere, riktignok ikke alle i Tartu, for det har også vært noen gjestespill. Siste forestill-

ing – med mer enn femti opptredende – var i konserthuset i Jõhvi 9. januar 2007.

Intimsener og mer eksperimentelle oppsetninger må finne husrom annetsteds enn i teaterets hovedbygning. I desember 2006 var det premiere på *Elling* opprinnelig etter **Ingvar Ambjørnsens** roman med samme tittel. Stykket blir spilt på det tyske kulturinstituttet i Tartu. Denne salen rommer hundre tilskuere. Scenen er liten, men stor nok når den skal illudere den trange leiligheten til Elling og Bjarne. – En god tekst og gode skuespillere, het det i anmeldelsene.

Balletten *Peer Gynt* som hadde premiere i slutten av oktober, utnytter derimot alle hovedscenens muligheter. At *Peer Gynt* ble satt opp i Ibsen-året, var ifølge **Mare Tommingas** (47) en tilfeldighet. Hun har blant annet stått for regi, koreografi, kostymer og lyssetting. Da Solveig i skikkelsen til **Karmen Puis** brakk beinet på premieredagen, steppet Mare inntil videre inn som danser også, noe som ikke var henne fremmed, for det var egentlig danser hun i sin tid ble utdannet til. Men sangen innlot Mare seg ikke på, den fikk lyde fra en sangerinnes strupe i kulissene. Både Karmen Puis og britiske **Hayley-Jean Blackburn** danser to roller – Solveig og Anitra, begge samtidig til stede

Mare Tommingas, teaterets altnuligkvinne.

(foto: tf)

på scenen. Og Peer er hentet fra Latvia: **Vladimirs Latišonoks**. Vi befinner oss på ingen måte i en avkrok av verden, det er kontakter på alle plan til forskjellige deler av Europa, særlig framhever Mare forbindelsene til Sverige, Danmark, Belgia og England.

Kersti Ala-Murr, estisk sopran som har vært bosatt i Norge i ti år, var språklig veileder i Tartu. Hvert eneste ord i oppsetningen er på norsk. For et innenlandsk og internasjonalt publikum er sangene oversatt til estisk og engelsk og trykt i programmet.

Utfordringen for alle som setter opp så velkjente stykker som Henrik Ibsens dramaer, er å få til en ny vri. Å begynne med den gamle Peer som ser tilbake på livet sitt, har allerede mange forsøkt. Mare Tommingas er ikke så opptatt av Peer. Hun ble først og fremst inspirert av de kvinnelige rollene. Åses død skildret av Ibsen og til musikk av Grieg er det skjønneste hun vet i hele verden. Og den gamle Solveig, symbolet på den livslange, uvisnelige og alttilgivende kjærligheten, er i Tartu den som ser tilbake på det som har vært.

Heller ikke Grieg-året 2007 var i Mares bevissthet. Han er – til jublant å være – respektløst behandlet. Selv om Grieg danner basis, så er han spritert opp med musikk av den mer impresjonistiske Debussy, og med hardrock.

Det som faktisk hadde utløst interessen for *Peer Gynt*, var arbeidet med Ida Urbel-festivalen. **Ida Urbel** (1900-83) var i sin tid landets ubestridte ballettmester, blant annet grunnlegger og lærer for balletten ved Vanemuine. Der sto hun for en berømt oppsetning av *Peer Gynt* i 1959, og billedmateriale fra denne hadde fått det til å vibrere i Mare Tommingas.

Medarbeideren fra Estlandsnytt var innom Vanemuine 6. november, som tilfeldigvis var fødselsdagen til Mare. Selv om sentralbordet i en times tid ikke slapp samtaler igjennom til kontoret hennes, kunne ingen hindre gratulantene i å formidle lykønskninger via mobiltelefonen. Den

Reklamebrosjyre for balletten: Solveig omplantet til et estisk landskap.

som holder så mange tråder i sin hånd kan ikke kutte all forbindelse. Mare er likevel et av de sjeldne unntakene vi kjenner til i Estland: Hun skulle ikke feires i stor stil på arbeidsplassen. Et travelt teater kan ikke stanse opp for en hel eller halv dag hver gang noen fyller år, forstod vi.

Til slutt: Skal du til Tartu, kan det lønne seg å sjekke hva Vanemuine har på programmet. Informasjon blir gitt på estisk og på engelsk: www.vanemuine.ee

MUSIKK

Nordiske klanger

Med nordiske klanger som tema inviterte Musikkens venner i Moss til konsert lørdag 18. november. På programmet sto musikk fra Finland, Sverige, Tyskland og Norge. Utøverne var sopranen **Kersti Ala-Murr** og pianisten **Andres Mutso** – begge opprinnelig fra Estland.

Vi fikk høre verker av Edvard Grieg med tekster fra *Haugtussa* av Arne Garborg. Med ti år i Norge bak seg synger Kersti disse norske melodiene med en innlevelse som kunne gått rett hjem på Trollhaugen.

Så fulgte *Walzer-Gesänge* (Valsesanger), opus 6 av Aleksander Zemlinsky (1871–1942) med tekster av Ferdinand Gregorius etter toskanske folkeviser. Her fikk publikum presentert en norsk oversettelse og litt historikk rundt tekstforfatter og komponist før sangene ble fremført på originalspråket.

I pausen var det anledning til kaffe- og bollekjøp. Noen eksemplarer av Estlands-nytt var utdelt før konserten startet, og publikum hadde en del spørsmål om Estland som foreningens leder kunne svare på.

Så var det Estlands tur med musikk av Eduard Tubin (1905–1982): *Sügisine päike* (Høstsol) til tekst av Juhan Liiv, og *Igatsus* (Lengsel), tekst Ernst Enno. Her ga Kersti oss også en fin forklaring på tekstenes innhold. For en estofil var det ikke til å unngå at det ble både gåsehud og blanke øyne.

Finland var representert med to komposisjoner av Jean Sibelius (1871–1927) til tekster av Johan Ludvig Runeberg og Julius Wecksell.

Sverige med Wilhelm Stenhammar (1871–1927) til tekster av Albert Theodor Gellerstedt og Bo Bergman, og den samme

teksten av Runeberg som vi hadde hørt til melodi av Sibelius. Det var morsomt å høre to tolkninger av samme sang i løpet av en konsert. Og som Kersti sa: – Nå får dere selv velge hva dere liker best.

Siste post på programmet var igjen musikk av Eduard Tubin: *Punane õunapu* (Det røde epletreet), tekst av Juhan Liiv, og *Ingel lindudega* (Engel med fugler), tekst av Marie Under.

Publikum ga seg ikke, og vi fikk ekstranummer: "Jeg elsker deg" av Grieg. Nydelig!

Kersti sin innlevelse er helt suveren i tillegg til en stemme med kvalitet og volum. Hun er løs og ledig og har publikum i sin hule hånd. Samspillet mellom Kersti og Andres er helt glimrende. Han fikk også vist seg frem i enkelte partier, men overdøvet aldri sin sopran. Begge disse kunstnerne, som startet samarbeidet i 1999, er forlenget modne for de store scener og de store utfordringer. De har gitt konserter i Østerrike, Latvia, Sverige, Estland og Norge. Vi priser oss lykkelige vi som får høre dem her til lands også. (Else-Jannike Kuum 25.11.06)

Kersti Ala-Murr og Andres Mutso.

(foto: K. Tisler)

Ingrid Heinmaa:

ESTISK MAT

Påskesalat (kana-riisisalat)

Vi skal for ein gongs skuld servera ei oppskrift som passar til årstida. Når estarane dukar til fest, skal det alltid vera salat. Helst fleire sortar. I dei estiske salatane er majones og/eller rømme viktige ingrediensar, så salaten kan verka litt mektig, men så trengst det ikkje smør på brødet attåt.

Salaten:

5 dl koka eller grilla kylling i terningar
2 matskeier sellerirot
1 stort eple
2 dl koka ris
2 hardkoka egg
salt, pepar, (kvitlauk)

POSTKASSA

Estiske plater i bokbyen

Gode redaktør! I bokbyen ved Skagerrak, sjå www.bokbyen-skagerrak.no, har det dukka opp ei samling med estiske LP-plater, som ein av bruktbutikkane har for sal. Platene er frå 1980-åra og i veldig god stand. Det er folkemusikk, noe klas-

Dressinga:

1,5–2 dl majones
1–2 dl lettromme eller kvarg/kesam
salt, pepar

Pynten:

2–4 plommer av hardkoka egg
nokre grøne salatblad
ein bit fersk agurk

Skjer sellerirot i tynne tynne strimler og legg dei i bodeddikk i ein halv time så dei mjuknar. Tørk strimlane. Skrell eplet og skjær det i terningar. Skjær oppi egga.

Bland saman majones og lettromme/kvarg, tilsett kryddene. Ha alle ingrediensane opp i dressinga og bland salaten med to gaflar. Kvelv salaten opp i serverings-skåla og set han til avkjøling ein times tid i kjøleskapet.

Til påskesalat treng me påskefargar: gult og grønt. Derfor tek me dei hardkoka eggeplommene og pressar dei gjennom eit sikt slik at dei drysser ut over salaten. Til slutt pyntar me langs kanten med grønt salat og agurk. Server med godt rugbrød om du er så heldig å ha det, eller med anna mørkt brød.

sisk, litt rock – til saman rundt 40 plater. Interesserte kan skrive til bokbyen og få tilsendt liste over platene, som kostar kr 50,00 per stk.

Bokbyen ved Skagerrak er eit stort dugnadsprosjekt med nesten 20 bruktbutikk i nedre bydel i Tvedestrand, mange litteraturarrangement, faglege kveldar og gode moglegheiter til individuelle oppdagsferder i verdslitteraturen. Det er rundt 300 000 bruktbooks i bokbyen.

Eg håpar Estlands-nytt kan ha ein liten notis om dette. Estisk musikk er jo ikkje å lett å få tak i her i landet.

Beste helsing
Jan Kløvstad

Adr.: post@bokbyen-skagerrak.no

FILM

Lotte – estisk barnefilmfigur blir varemerke

Alle barn i Estland kjenner Lotte. Allerede siden år 2000 har barna vært venner med den snille og initiativrike hundejenta (eller jentehunden?) som det hele tiden skjer mye spennende med. Bestevennene hennes er kattungen Bruno og hareungen Albert. De bor i oppfinnerbyen der det blir arrangert årlige oppfinnerkonkurranser. Hittil har det kommet to animasjonsfilmer om Lotte. Scenariet til begge filmene er skrevet av **Janno Põldma, Heiki Ernits og Andrus Kivirähk**. Den første av de to filmene, *Lotte*, er fra 2000. Den andre Lotte-filmen *Leiutajateküla Lotte* (Lotte fra Oppfinnerbyen) som er et resultat av estisk-latvisk animasjonsfilmsamarbeid, hadde premiere høsten 2006. Rett etter filmen kom den rikt illustrerte boka på 256 sider i stort format, skrevet av den populære forfatteren Andrus Kivirähk. Filmene vant straks esternes hjerter, og bokversjonen er på vei til å gjøre det samme. Den toppet salgslistene da julenissen gjorde sine gaveinnkjøp i desember og vil sikkert stimulere leseglede hos barna.

Vanemuine teater i Tartu har Lottes reise til Syden (*Lotte reis Lõunamaale*) på spilleplanen tredje sesongen på rad. Den er basert på den første Lotte-filmen. Og nå kan barna i Norge glede seg – rettighetene til den nyeste Lotte-filmen skal nemlig etter det vi hører være solgt til Norge.

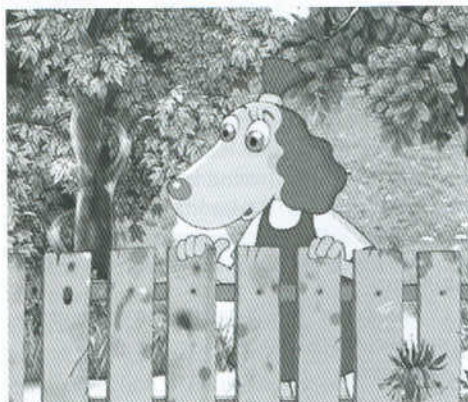
Med bakgrunn i alt dette er Lotte i Estland blitt et viktig varemerke. Vi møter Lotte blant annet som motiv på sengetøy fra Krenholm, på saftkartonger og brusflasker. *Lotte mängumaa* (Lottes lekeland) er det navnet et varemagasin i Tallinn (Tallinna

Kaubamaja) har satt på lekerommet der barna blir underholdt mens foreldrene gjør innkjøp.

I januar 2007 gir det estiske postvesenet ut frimerker med Lotte-motiv.

Noen tidligere Lotte-produkter forsvinner etter hvert samtidig som nye blir introdusert på markedet. For et par år siden kunne vi spise Lotte-is, men den finner vi ikke lenger i frysediskene.

Lotte er også eksportert i forskjellige fasonger. Det er bl.a. solgt rettigheter til det

tyske firmaet Ravensburger som har laget Lotte puslespill og Lotte bildelotto. Et fransk firma bruker Lotte på dusjsåpe for barn. (*Kaarina Ritson 15.1.2007*)

Black Night Film Festival for 10. gang!

Også i desember 2006 hadde jeg gleden av å besøke filmfestivalen i Tallinn, nå i egenkap av jurymedlem for den estiske filmserien, som talte hele 14 nye filmer innen kategoriene spillefilm, novellefilm, dokumentar, fjernsynsfilm og endog filmet teater!

Men først om selve festivalen. Den er under ledelse av **Tiina Lokk** blitt en av Europas store og viktige publikumsfestivaler med et besøk på over 40 000 i løpet av en og en halv uke og med filmer fra alle verdenshjørner. Slik sett er den på mange måter festivalenes festival. Her kan vi finne filmer som er utvalgt og prisbelønnet fra

Berlin i februar, Cannes i mai, Karlovy Vary i juli, Haugesund i august og Venezia i september. Programmet er delt inn i mange seksjoner og omfattet i år nesten 400 filmer. Viktigst er den europeisk-asiatiske konkurransedelen, men også Panorama, Forum, Nordic Light og Culturgate-programmet med film fra EUs 25 medlemsland setter spor etter seg i de mørke kveldene. Åpningsfilm i år var den estisk-amerikanske *Singing Revolution* i regi av **James og Maureen Castle Tusty**. Den forteller med ulike filmatiske grep den spennende og dramatiske historien om den baltiske frigjøringen fra Sovjet-okkupasjon gjennom samholdet og sangen som løsrivende redskap.

I det estiske programmet er det grunn til å merke seg flere spennende dokumentarer. Først og fremst *Sinimäed* – en presentasjon av mobiliseringen av estiske frivillige til østfronten for at de skulle kjempe på tysk side mot Sovjetunionen sommeren 1944. Unik bruk av arkivmateriale og intervjuer gjør denne filmen til et viktig og spennende historisk dokument, som jeg ikke nøler med å anbefale for NRK. Regissøren **Raimo Jõerand**, som i dag er dokumentarfilmkonsulent ved det estiske filmfondet, lover en ny og spennende æra for landets dokumentarfilmproduksjon. Estisk barnefilm har også gode tradisjoner og i år møtte vi den spennende og humoristiske *Ruudi* i regi av **Katrin Laur**. Dette er en historie om den sjuårige Ruudi som i mangel av en far og med sterk fascinasjon overfor vikinger arrangerer en pappa-konkurranse, for å få adgang til et gjestende vikingeturistskip i havnen. Der får nemlig bare fedre og sønner adgang. Filmen fikk mye oppmerksomhet i Tallinn, selv om enkelte kritiske røster hevdet at den var litt for mye (moralisk) skandinavisk, hva nå det måtte bety. Kanskje får vi se den på norske kinoer?

Vår jury ga prisen til novellefilmen *Tühirand* som stiller eksistensielle spørsmål rundt en kvinne og hennes to menn, som tilbringer en weekendt ute ved kysten.

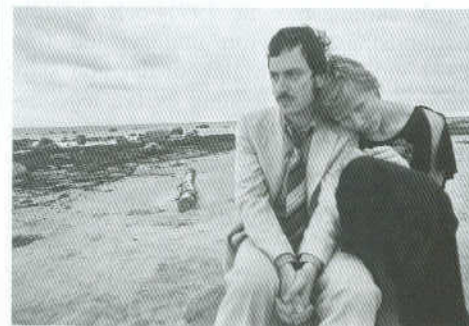
Landskapet gjenspeiler den tomhet og søken etter sannhet og identitet som de tre signaliserer. En fascinerende film, som allerede er invitert til filmfestivalen i Tromsø i januar og som kanskje dukker opp på andre festivaler i Norge i løpet av 2007. Regissøren **Veiko Õunpuu** er også kunstmaler, noe som tydelig avleses i de flotte og poengterte landskapsbildene filmen har.

Norsk film var sterkt til stede. I konkurransen deltok *Sønner* – **Erik Richter Strands** gripende drama om misbruk av unge gutter. Denne filmen har deltatt ved og er prisbelønnet i en rekke internasjonale festivaler som San Sebastian, Mannheim og Stockholm, og den skal delta i Palm Springs i USA i januar 2007. I Tallinn fikk den Don Quijote-prisen som utdeles av det internasjonale filmklubbforbundet. Cannes-filmene *Den brysomme mannen* i regi av **Jens Lien** og *Slipp Jimmy fri* i regi av **Christopher Nilsen** deltok i det nordiske programmet sammen med *Gymnaslærer Pedersen* i regi av **Hans Petter Moland**.

Tommys inferno deltok i barne- og ungdomsfilmprogrammet.

Senere i løpet av våren 2007 skal det være norsk filmuke i Tallinn. Kinoen Söprus skal i samarbeid med Black Night Film Festival og den norske ambassaden velge ut filmer som skal danne bakgrunn for kinolanseringen av *Den brysomme mannen*, dvs. et unikt filmkunstnerisk prosjekt til beste for estisk publikum og norske filmskapere! (*Jan Erik Holst, des. 2006*)

Se mer på www.poff.ee og www.nfi.no

Från skolmästerinna till tvåa vid senior-VM

Av Erik Rosendahl

Jag hade inte hört om **Tatjana Fomina** på bra länge. Tills det i september i fjol stod att läsa i tidningarna att den 52-åriga juristen från Tallinn hade delat andra plats med två andra spelare vid senior-VM i Italien.

Det var exakt för trettio år sedan som Fomina fick sitt stora internationella genombrott. Hon hade nämligen mer eller mindre sensationellt blivit tvåa vid 1975 års Sovjetmästerskap och kvalificerat sig för en så kallad interzonal turnering där en eventuell framgång skulle ha fört vidare till VM-spel.

"Interzonalen" i holländska Roosendaal blev dock ingen succé. Fomina hamnade i tabellens mitt, hela tre poäng efter vinnande Jelena Ahmilovskaja.

Det är intressant (och typiskt för det kalla krigets mörka år) att inte mindre än fem av de bättre östeuropeiska deltagarna i Roosendaal-turneringen hade flyttat eller skulle flytta till väst. Rumänskan Alexandra Nicolau gifte sig med en holländare och tjeckiskan Jana Malypetrova blev den engelska stjärnan Tony Miles hustru. Alla Kushnir lämnade i likhet med många andra judar Sovjet för Israel medan bulgariskan Tatjana Lematjko blev schweizare. Ahmilovskaja förälskade sig slutligen vid schack-OS 1988 i "klassfienden" John Donaldson, det amerikanska herrlagets tränare, och hoppade av till USA mitt under turneringen!

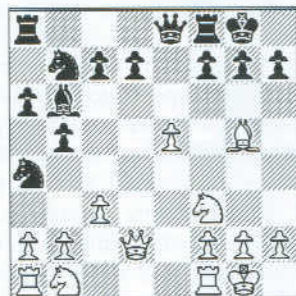
Något sådant gjorde inte Fomina, sovjetisk skolmästare år 1971 och 8-faldig Estlandsmästare. Hon undervisade från 1971 vid Tallinna Malekool där hon själv hade tränat under ledning av två legendariska namn, rektorn och internationella mästaren Iivo Nei och tv-redaktören Lembit Vahesaar, som år 1984 var domare vid den första VM-matchen mellan Kasparov och Karpov i Tjaikovskij-salen i Moskva. Fomina studerade juridik vid Tartu universitet och blev utexaminerad år 1980. Två år tidigare hade hon gjort sig förtjänt av titeln

"kvinnlig internationell mästare i schack".

År 1983 slog hon sin idol Maaja Ranniku, trefaldig Sovjetmästarinna (1963, 1967, 1970), i ett parti som gör rättvisa åt hennes taktiska spelstil:

Fomina – Ranniku, Estlandsmästerskap 1983 i Tallinn

1 e4 e5 2 Sf3 Sc6 3 Lb5 a6 4 La4 Sf6 5 d3 Lc5 6 c3 b5 7 Lb3 Lb7 8 0-0 0-0 9 d4 Lb6 10 dxe5 Sxe4 11 Ld5 Sc5 12 Le3 Sa4 13 Lg5 De8 14 Dd2 Sd8 15 Lxb7 Sxb7

16. Lf6!

Ett fantastiskt drag som utnyttjar den svarsta kungens utsatta position. Majestätet får föga hjälp av officerarna Ta8, Sa4, Sb7 och Lb6. Det går inte att slå löparen. På 16.-gxf6 följer 17. Dh6 Kh8 18. Dxf6+ Kg8 19. Sg5. Och spelar svart 17.-De6 i stället för Kg8-h8, så leder 18. exf6 Dg4 19. Sg5 också till matt. Lägg märke till att Fominas artilleri endast består av damen och en springare!

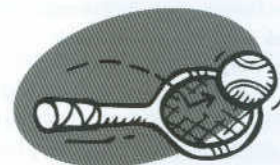
16. -h6 17 Df4 Sd8 18 Dg4 Se6 19 Sbd2 Sac5 20 b4 Sd3 21 Se4 d5 22 Lxg7 dxe4 23 Lf6+ Kh7 24 Dxe4+ Kg8 25 Dxd3 Dc6 26 Df5 Dxc3 27 Tae1 Tfd8 28 Te4 Dd3 29 Se1! (Ännu ett fint drag varefter den svarta damen tvingas lämna den viktiga b2-h7-diagonalen) Dd2 30 Tg4+ Kf8 31 Dh7 Lxf2+ 32 Kh1 Ke8 33 Tg8+ Kd7 34 Dxf7+ Kc6 35 Lxd8 1-0.

Ett årtionde senare var Estland åter självständigt och Fomina fick äntligen representera sitt land vid schack-OS i Manila år 1992. Hon tog 7,5 poäng av 13 vid första bordet när det estniska damlaget blev tionde bland 62 deltagande nationer. År 1994 nådde Estland med kvartetten Fomina, Monika Tsoganova, Leili Pärnpuu och unga Tuulikki Laesson sin högsta placering hittills, delad sjätte plats bland hela 81 damlag i Moskva.

Mellan 1992 och 2002 deltog Fomina i sex schack-OS och spelade antingen vid första eller andra bordet, med 9/13 som sitt främsta individuella resultat. Med sina 75 olympiska partier blev hon tillsammans med herrlagets världsstjärna Jaan Ehvest något av en galjonsfigur för det nya Estlands schackliv. Och från och med september hör hon alltså till den fåtaliga estniska VM-medaljörklubben med sådana medlemmar som Keres, Ehvest och Tonu Õim, världsmästaren i korrshack (norsk: postsjakk).

Edit-Mai Granhaugen:

IDRETT

Raido Piiroja best på Bislett

Estiske fotbollsspillare er blitt en eksportvare som landsmennene følger med stolthet. Den første som gjorde det godt ute, var målvakta **Mart Poom**. Han gjorde karriere i engelske klubber og er fortsatt fast på landslaget. **Andrus Oper** har spilt i forskjellige land, blant annet i Danmark og Holland.

Naturlig nok kjenner norsk publikum best de spillerne som har gjort seg berner-

ket i norske klubbdrakter. De mest kjente er **Kristin Viikmäe** og **Raido Piiroja**. Sistnevnte skåret to mål da Fredrikstad i kjøpfinalen 12. november beseiret Sandefjord med 3-0. To av målene ble heddet inn av midtstopperen Piiroja som ble kåret til banens beste i dette oppgjøret. (nov. 2006)

Årets beste idrettsutøvere

Estlands beste idrettsutøvere i 2006 er kåret. Det var ingen lett oppgave, for fjoråret var et superår. Blant annet var det to olympiske gullmedaljører og en rekke verdensmestere å velge mellom. På spinnesiden tilfält tittelen for sjuende gang skiløperen **Kristina Šmigun** som kom hjem fra vinter-OL med to gullmedaljer. Ni år tidligere hadde hun blitt dobbelt verdensmester i juniorklassen, så hun hadde gjennomgått en lang modning før hun triumferte.

Beste mannlige utøver var for fjerde gang skiløperen **Andrus Veerpalu**, også han gullmedaljør fra vinterlekene i Torino. Familien Šmigun fikk enda et trofé da pappa Anatoli, selv tidligere skiløper på Sovjets representasjonslag, ble hedret som årets mest suksessrike trener. Dette takket han hjertelig for på russisk, men han hadde også lært seg tre estiske takkens ord.

Tittelen som beste junior fikk bryteren og verdensmesteren **Heiki Nabi** (21). Han gikk i kåringen til og med forbi **Margus Hunt** som i friidretts-VM i Beijing vant både kulestøt og diskoskast og nylig hadde blitt kåret til intet mindre enn verdens mest lovende junior i 2006.

Kina er esternes lykkeland. De estiske juniorene kom i august hjem fra Kina med totalt fire VM-gull i friidrett. VM i bryting gikk også i Kina. Verdensmesteren Heiki Nabi bryter i gresk-romersk stil, vektklasse 96 kilo. Han er en røslig kar på 192,5 cm som utdanner seg til en framtidig stilling i fengselsvesenet, noe som ikke lover særlig godt for Estlands innsatte om de skulle hyse skumle hensikter. (des. 06)

Adresser og telefonnummer

Estiske fasttelefonar har sjuifra og mobiltelefonar åttesifra nummer. Om du ringjer frå Noreg og nyttar fasttelefonnettet, tek du først 00 372. Så legg du til retningsnummer, f.eks. 6 til Tallinn og 7 til Tartu, og abonnentnummer. Eit fullstendig Tartu-nummer ser ut omtrent slik: 00 372 712 3456. Frå norsk til estisk mobiltelefon tek du først estisk prefiks +372.

Med fasttelefon frå Estland til Noreg tastar du først 00 47 og deretter abonnentnummer med åtte siffer. Med mobiltelefon startar du med +47.

Korrekt måte å gruppere estiske fasttelefonnummer på er 3+4, dvs. 449 9123, mobilnummer går som 4+4, dvs. 5656 5666.

Norsk-estisk forening tek ikkje ansvar for eventuelle feil.

Adresser i Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond),
Harju 6, EE 15054 Tallinn, tlf. 627 1000,
faks 627 1001, e-post: emb.tallinn@mfa.no
Ambassadør frå 1.11.2005: Stein Vegard Hagen.

Nordisk ministerråds kontor

(Põhjamaade Ministrite Nõukogu Esindus),
Lai 29, EE 10133 Tallinn,
tlf. 627 3100, faks 627 3110, e-post:
info@nmr.ee, nettstad: www.nmr.ee

Nordisk ministerråds Tartu-kontor

(Põhjamaade Ministrite Nõukogu Esinduse filiaal),
Raekoja plats 8, EE 51004 Tartu,
tlf. 742 3625, faks 744 1241,
e-post: madis@nmr.ee

Eesti instituut, Suur-Karja 14, Postkast 3469,
EE 10140 Tallinn,
tlf. 631 4355, faks 631 4356,
e-post: einst@einst.ee, leiar: Lore Listra.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk forening),
leiar Eha Vain. Adresse, telefonnummer,
faks og e-post som for Nordisk ministerråds
kontor i Tallinn.

Tartu Norra Selts (Norsklaget i Tartu),
adresse som for Nordisk ministerråds
Tartu-kontor,

Adresser i Noreg:

Republikken Estlands ambassade, Parkv. 51 A,
0256 Oslo, tlf. 22 54 00 70, faks +47 22 54 00 71,
res.: Oscarsgt. 26 B, 0258 Oslo. Ambassadør:
Juhan Haravee, www.estemb.no

Estlands æreskonsul i Bergen, Tor Øystein Enge,
tlf. 55 21 54 00, Fortunen 1, Pb. 1124 Sentrum,
5809 Bergen, e-post: enge@stieglers.no

Estlands æreskonsul i Trondheim, Trond Bernhard Brekke, tlf. 73 80 21 50, Schultzgata 1,
7013 Trondheim, e-post: trond.brekke@bbrekke.no

Estlands æreskonsul i Stavanger, Reidar Maaseide,
tlf. 51 63 50 00, Svanholmen 5, 4033 Forus,
e-post: malthus@malthus.no

Estlands æreskonsul i Tromsø,
Per Trygve Kongsnes, tlf. 77 60 35 00,
Fr. Langes gt. 20, 9258 Tromsø,
e-post: per.kongsnes@bedriftskompetanse.no

Norsk-estisk forening, sjå siste side.

Estlandsforeningen i Midt-Norge.

Ann-Elin Slettahjell, Åstun, 7070 Bosberg,
tlf.: 73 95 01 25, e-post: aesletta@hotmail.com

Stavanger estiske forening, kontakt:
kristelwinter@hotmail.com,
nettside: <http://stavangerieestiklubi.50meps.com/>

Bergensområdet. Kontakt for estere: Katrin
Saarik, tlf. +47 98 40 36 34,
ksaarik@hotmail.com

Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, 0275 Oslo,
tlf 22 51 67 60. foreningen@norden.no

Norsk-estisk forening på nettet: <http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli
som har adresse: parta@post.tele.dk

Kort sagt

I Estlands territorialfarvatn var det hausten 2006 ein stor marineoperasjon med 27 skip frå 14 land. Dei henta opp 114 miner som var lagde ut under andre verdskrigen.

Vekstraten i estisk økonomi ligg kring 10 prosent. Men den estiske bobla har sprukke før, og det kan skje igjen, for veksten kjem nokså einseitig i finans og lite i produksjon.

Sommaren og hausten 2006 var varm i Estland og. Tallinn fekk t.d. ny varmere-kord for 27. september med 21,6 grader. Den førre toppnoteringa for denne dagen var på 21,1 grader i 2005.

Prisauken i Estland var i desember den største på seks år. Varer og tenester kosta 5,1 % meir enn eit år tidlegare, matvarene steig med 6,5 %.

Husleigeprisane i Estland steig i 2006 gjennomsnittleg med 38 %. Renovasjonen gjekk opp 16 % og gass med 52 %.

Ei oppteljing i oktober 2006 viste at det i Estland var 4000 ledige stillingar for sjukepleiarar.

Det trengst 1000 underskrifter for å danna eit nytt politisk parti i Estland. Det greidde dei grøne i haust og kjem på banen i samband med parlamentsvalet i mars 2007.

Statslause innbyggjarar med fast opphald i EU-land treng no ikkje lenger å skaffa seg visum for å reisa til andre EU-land. I Estland er det nesten 100 000 statslause.

I perioden 2002–03 minka folketalet i Estland med nesten 5000 per år. Men i 2005 med 3559 og i 2006 berre med 2826.

Ei omsetjing av Nytestamentet kom på sørøstisk i 1686 med tittelen Wastne Testament. Heile Bibelen kom på nordestisk i 1739.

Estland har flat skatt. I 2006 var skatteprosenten 23, i 2007 går han ned til 22. Det har lite å seia for vanlege skattebetalarar, men dess meir for dei rike.

Mindre enn 10 % av innbyggjarane i Estland er statslause. Dei statslause er for det meste russarar, og tredjeparten av dei kan ikkje estisk.

Estland går fram på fødselsstatistikkane og nærmar seg gjennomsnittet for EU-land. Det er likevel enno ikkje nok til å halda oppe folketalet i landet.

Statistikken viser at per 1. januar 2007 var 68,6 % av innbyggjarane i Estland estarar, 25,7 % var russarar, 2,1 % ukrainarar og 1,2 % kviterussarar.

Av elevane i grunn- og vidaregåande skule i Estland går 23 % på russiskspråklege skular. Ved universitet og høgskular studerer 10 % på russisk.

Nedgangen i folketalet kan snart stansa i Estland når folk lever lenger og det blir fødd fleire born.

Gjennomsnittleg levealder har i perioden 2001–2005 stige med to år i Estland og er no 78 for kvinner og 65 for menn.

Levealderen for menn er i Nordaust-Estland berre 61 år i gjennomsnitt. Ei av årsakene er truleg skadeverknader av arbeidet med oljeskiferen.

Det er ein myte at horekundane i Estland er utlendingar. Den store majoriteten er estiske menn. På andre plass kjem russarane, og på tredje plass finnane.

Førebels inga bråhast, men også i Estland er det varsla overgang til digitalt fjernsyn. Etter planen skal det skje seinast i 2012.

Estisk aften en suksess

Tekst og foto ved Else-Jannike Kuum
Osloavdelingen i Foreningen Norden henvendte seg i fjor sommer til oss i Norsk-estisk forening og spurte om vi kunne tenke oss å holde en estisk aften på medlemsmøtet deres.

Selvfølgelig sa vi ja til det, vi lar jo ingen anledning gå fra oss til å reklamere for Estland. Etter hvert som planene skred frem, ble vi enige om å invitere til et felles medlemsmøte med deltaking fra begge foreninger. Det ble holdt 25. oktober i lokalene til Foreningen Norden. Programmet fikk følgende hovedpunkter: lysbildevising, bespising, kunstnerisk innslag, og informasjon fra ambassaden.

Undertegnede viste lysbilder og kåserte om Estland. Mange estere var møtt opp, og det betyr bestandig en ekstra spenning for foredragsholderen når de innfødte er til stede. Blir man tatt i feil, mon tro? Publikum var engasjert og kom våkent med spørsmål. Mange i salen hadde vært i Estland, og jeg tror reiselysten ikke ble mindre etter denne gjennomgangen av det jeg kaller "glansbilder fra Estland".

Vi fikk også gjort reklame for boka *Carrying Linda's Stones*. Professor emerita **Suzanne Lie** var til stede og kunne supplere med informasjon til de som ikke kjente boka. Den fortjener omtale og salg. Ikke minst fortjener den å bli lest! Den gir innsikt i Estlands historie og gir oss gripende beretninger om estiske menneskeskjebner.

Etter dette ble alle oppfordret til å trekke inn i spisesalen der flittige folk fra styret sammen med Sandvigs hadde dekket på med estisk mat. **Arne Sandvig** hadde ordnet med spesialkurer slik at de fremmøtte kunne nyte godt av estiske smaksprøver. Røkt ost, sild, potetsnaks (som mange oppfattet som et særdeles velsmakende flatbrød), varme pølser, brød, og mye mer. Nå kom det også krevende spørsmål fra deltakerne, og da var det bra at det var estere til stede som kunne svare.

Etter en god økt med spising og sosialt samvær ble podiet overlatt til sopranen **Kersti Ala-Murr**. Hun kom til oss rett fra prøvesynging i Den Norske Opera. Vi er meget takknemlig for at Kersti med jevne mellomrom gir oss en slik kvalitetsopplevelse på medlemsmøtene våre. Denne gangen var det også tidligere ansatte sangere i Operaen – nå pensjonister – blant publikum, og alle ga seg over med full applaus. Ekstanummer? Selvfølgelig!

Så fikk vi presentert **Leena Prozes** som arbeider som diplomat på Republikken Estlands ambassade. Hun fortalte litt om arbeidet der og om utviklingen i Estland. Hun svarte også klokt på de mange spørsmålene fra salen. Hennes kollega, **Tiina Mäll**, med sønn var også til stede. Vi opplever det som veldig hyggelig at ambassadens folk viser interesse for møtene våre.

Alt i alt må vi si at dette var en meget vellykket kveld. Fullt hus og stormende jubel! Fullt hus i Foreningen Nordens lokaler betyr litt over 50. Så mange har det ikke vært på møtene våre på lenge. Samarbeid med lokallagene til Foreningen Norden er meget positivt. Vi vil gjerne vise at Estland er nærmere Norden enn mange tror, og det føler vi at i hvert fall Foreningen Norden har innsett og tatt konsekvensen av.

Fullt hus på medlemsmøtet over temaet Estisk aften

Ordenstegnet overrakt Martin Killi

Ambassadør Juhan Haravee (t.v.) sto for overrekkelsen av ordenstegnet til Martin Killi. (foto: Kuum)

I mainummeret i 2006 hadde Estlands-nytt en presentasjon av **Martin Killis** innsats for Estland gjennom mange år, blant annet som kontaktbygger mens han var rådmann i Ski. For innsatsen på mange felter ble Killi dekorert med den estiske ordenen Maarjamaakorset 4. klasse. Ordenen "Marias land" er opprettet for utenlandske personer som har gjort seg fortjente i estisk sammenheng. Andre norske innehavere finner vi særlig i kongehuset og i utenrikstjenesten. Tildelingen til Killi ble kunngjort i forbindelse med Estlands nasjonaldag i februar 2006, men av ulike årsaker ble ordenstegnet ikke overrakt før 24. oktober. Det er ikke lett å finne ledig tid når pensjonisten Killi har fullt program i halvtannet år framover.

Men nå var det dags og en del tidligere samarbeidspartnere og estofiler var i den anledning invitert til Estlands ambassade i Parkveien i Oslo. Først var det den høytidlige delen med tale av ambassadør **Juhan Haravee**, overrekkelse med skåling i sjampanje, og gratulasjoner. Medaljen ble holdt frem så alle kunne beundre den. Det fulgte også med en hel liten bok som gir rettleiding for bruk etc. Martin holdt takketale der han også inkluderte de som hadde vært hans medhjelpere og støttespillere den gangen Estland kanskje ikke var så interessant for de norske kommunestyrene.

Så ble det servert snitter og kaker med te og kaffe. Hele staben på tre var til stede. I tillegg til ambassadøren arbeider sekretær **Tiina Mäll** og andresekretær **Leena Prozes** i ambassaden. De tiltrådte begge tjenesten i Norge sommeren 2006.

Under hele arrangementet var det en veldig god stemning. Martin kunne fortelle mange historier om arbeidet, om reiser i Estland og om hvordan han fikk med seg sine norske kollegaer. **Berit Iversen** var også en ivrig forteller. Hun og hennes nå avdøde mann, **Ivar Otto Iversen**, var begge aktive den gangen, og Berit supplerte Martin med mye stoff som for de fleste tilhørerne var nytt. For egen regning må jeg si at Iversens er helt i medaljetoppen når det gjelder innsats for Estland.

Alle hadde noe å bidra med når det gjaldt historier om hvordan de hadde jobbet for Estland og hvordan de så på fremtiden for landet. Alle har et stort engasjement og et godt hjerte for landet.

Martin Killi sa i 2005 fra seg gjenvalg etter å ha ledet Norsk-estisk forening i seks år. Han har likevel fortsatt som aktivt medlem og gjør nå en innsats i valgkomiteen, noe vi setter stor pris på.

Else-Jannike Kuum

Kursavslutning hos ambassadøren

Tekst og foto ved Else-Jannike Kuum

Nok en gang åpnet Estlands ambassadør, **Juhan Haravee**, sitt hjem for oss språkelevne. Samtlige deltakere med lærere var invitert til Oscarsgate 23. november. Tross sprutende regnvær og kraftig vind møtte deltakerne nesten fulltallig opp, anført av kurslederne **Tiiu Viluoja** og **Tor Tveite**. Ambassadepersonalet hadde laget til snitter og fingermat, så vi ble ønsket inn i stuen til både mat og drikke. Kake hadde kursdeltaker **Terje Ruud** sørget for med en meget beskrivende pynt: *Eesti keel on raske, aga ilus* (estisk er et vanskelig, men vakkert språk). Samtalene fløt lett, både på estisk og norsk – og litt engelsk.

Mange har begynt å bli flinke med det estiske språket, men elevene hadde blitt enige om at representanten deres måtte bli **Gjertrud Haug**, slik som sist. Hun var tipset om dette på forhånd og hadde forberedt seg godt og holdt en flott takketale.

Jeg opplever det som ambassadepersonalet setter pris på at det er interesse for å lære seg dette lille språket fra det lille landet Estland. Det er i hvert fall både inspi-

*Gjertrud
Haug
holdt
takke-
talen.*

rerende og oppmuntrende med denne typen invitasjoner og kursavslutninger. Vi retter igjen en hjertelig takk til ambassaden og håper interesse for språket sprer seg slik at nytt kurs fylles opp i januar. Både nye og gamle elever ønskes velkommen!

*En del av
deltakerne på
estiskkursene
høsten 2006.
Lengst til
høyre verten,
ambasadør
Juhan
Haravee.*

Estlands nasjonaldag

**Norsk-estisk forening ønsker velkommen til nasjonaldagsfeiring.
Lørdag 24. februar 2007.**

Filmens Hus (Cinemateket), Dronningens gate 16, Oslo.

Kl. 14.00 Barnefilmen "Lotte fra Oppfinnerbyen" –
estisk animasjonsfilm (78 min)
i regi av Heiki Ernits og Janno Põldma.
Filmen er tekstet på engelsk.

Nasjonalsangen

Kl. 16.00 Sosialt samvær og bespisning.

Pris for voksne kr 100, barn kr 50, barn under 3 år gratis.

Inkluderer filmen, pizza, kaker og kaffe.

Drikke ellers må du betale selv.

Påmelding senest 19. februar til Kaarina Ritson: ritson@online.no
eller Tiina Toomel Wiker: 46 66 90 70, emilkarl@czi.net

Årsmøte i Norsk-estisk forening onsdag 21. mars 2007 kl.19.00

Sted: Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, Skøyen, Oslo.

Adkomst: trikk nr. 13 til Abbediengen

eller ti minutters rask gange fra togstasjonen på Skøyen.

Dørene åpnes 18.30 for sosialt samvær.

På programmet står vanlige årsmøtesaker,

kunngjøring av Årets estlandsvenn, lett servering, kulturinnslag.

Medlemmer med personlige gjester hjertelig velkommen.

Husk at styret må ha forslag til Årets estlandsvenn innen 1. mars.

Kontingenter for Norsk-estisk forening

Hovedmedlem kr 250, pensjonister og studenter kr 150, familiemedlemmer kr 75,
bedrifter, kommuner, foreninger kr 500.

Innbetalinger til NEF postgirokonto: 0540 084 5486.

Forespørsler om medlemskap rettes til kasserer Svein Huseby, se siste side.

I år er det 150 år sidan Johann Voldemar Jannsen fekk i stand det første nummeret av "Perno Postimees ehk Näddalileht" ('Pärnu-postmannen eller Vekebladet'). Arvtakaren Postimees er framleis ei av dei største avisene i Estland.

Postimees 150 år – avisa som gjorde estarane til estarar

Av Øyvind Rangøy

I dag er Postimees ein del av mediekonsernet Eesti Media som i sin tur for ein stor del er eigd av det norske Schibsted-konsernet. Men då forløparen kom ut på estisk midt på 1800-talet, vart ho svært viktig for den nasjonale vekkinga som peika fram mot det som i 1918 skulle bli ein sjølvstendig estisk republikk.

Dette var ikkje den første estiskspråklege avisa. Alt kring femti år før, i 1806, hadde ei vekeavis kome ut i Tartu. Likevel blir "Perno Postimees" ofte sett som starten på den genuint estiske pressa. Far til avisa, **Johann Voldemar Jannsen** (1819–90) er òg kjend for å ha organisert dei første songfestivalane og ikkje minst som forfattar av den estiske nasjonal-songen.

Avisa til Jannsen la sterk vekt på estisk nasjonalkjensle og folkeopplysning blant småkårsfolk. Særleg viktig for den estiske nasjonen var det nok at alt frå første nummer vende Jannsen seg til det estiske folket (*eesti rahvas*) og ikkje berre til landsfolket (*maarahvas*), som var den vanlege nemninga estarane nytta om seg sjølve på denne tida."

Perno, tähtpäeval kolme päeva pärast.

Postimehe esimese teretamised.

Tere, armsad Eesti rahmas!
Mina, Perno Postimees,
kutsun teid kõiki
Eet. mis tähendab ühte
Jannsen teie kõik
Et te hääle rahmas teie,
Kui teie ma hääle maad
Kõik teie ja teie.

Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas.

Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas.

Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas.

Sannummed eumalt maali.

Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas.

Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas,
Kõik teie hääle rahmas.

Det første nummeret av Perno Postimees kom ut i 1857 (Faksimile: Det estiske litteraturmuseum)

→ side 29

Norsk-estisk forening (Norra-Eesti Ühing)

Nettsted: <http://www.norsk-estisk.org>

Leder: **Else-Jannike Kuum**, Vækerø terrasse 10 B, 0282 Oslo, tlf. 22 50 63 86. Henvendelser om medlemskap til kasserer **Svein Huseby**, Dønskiavn. 70 c, 1346 Gjettem, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@frisurf.no

NEF postgirokonton 0540 084 5486.